

°ARGIA

PARISKO AKORDIOAK 10 URTE

Porrot klimatikoa, aberatsenen erruz

***"Manager askok
ez daki zer lan
duen kontzertu bat
antolatzeak"***

12 | KOLDO OTAMENDI

***Donostiari
erretratua,
kazetari italiar
baten begietatik***

28 | TURISTIFIKAZIOA

Sagarrondotik
Sagastien munduan,
sagardogilea
arkitekto

2943 | 2025 / 12 / 14 | 4 €

2026 Ilargia eta landareak

URTEKO LANEN AGENDA

Jakoba Errekondo eta
Antton Olariaga

Urteko gaia: Fruitu arbolak

€15 Prezioa

Bidalketa gastuak 5€.
Bidalketa doan 40€-tik
gorako erosketetan.

45 15 37 943 (34+) azoka.argia.eus

Lantokirako eroso eta atsegina

Ikastetxerako material hezitzailea

Baratzean eta orokorrean landareekin
egitekoak ilargiaren arabera

Sasoiko eta bertako erosketa antolatzeko

Panorama

- 04 | ASTEKO ARGAZKIA
- 06 | AKTUALITATEA
- 07 | BERRIKETA GUTXI
- 07 | EZ HANKA EZ BURU

AZALEKO MUNTIA: **DANI BLANCO**

Iritziak

- 17 | ASIER BLAS
- 18 | TERE MALDONADO
- 19 | MIKEL BASABE
- 19 | LEIRE NARBAIZA
- 20 | BEÑAT MUGURUZA

Finkoak

- 39 | DENBORAREN MAKINA
- 40 | KOMUNITATEA
- 42 | BIZI BARATZEA
- 50 | DENBORA-PASAK
- 51 | KULTUR-KRITIKAK
- 54 | EZETZ ASTEA ONDO BUKATU

SAILLEN GOIBURUETAKO ILUSTRAZIOAK: **CLIPART COURTESY FCIT**

DANI BLANCO / ARGIA CC BY SA

34 | **JOXE IRIARTE, 'BIKILA'**

Bizitza osoa egin du politikan Bikilak (Errenteria, Gipuzkoa, 1945), horietako gehienak politikari profesional gisa, LKIn eta Zutiken. Aurretik ETako militante ere izan zen, 1960ko hamarkadan. Gaur egun, EH Bildun dagoen Alternatiba alderdikoa da. *Hau mundu petrala gurea! (Hankaz gora jartzeko ahaleginetan)* liburu mardula idatzi du aurren, XX. eta XXI. mendeetan ezkerrek munduan eta Euskal Herrian izan dituen une eta gai garrantzitsu ugariaren bueltan. Liburua abiapuntu, elkarriketa egin dio Xabier Letonak.

Elkarrizketak eta erreportajeak

12 | JENDEAK | KOLDO OTAMENDI, 'KOJO' "Niretzat, musikak funtzionatu behar du argiak itzalita"

Ametis Aranguren

22 | PARISKO AKORDIOTIK HAMAR URTERA Klima aldaketa indartzen, horri aurre egiteko ahalegina oraindik ahul

Nicolas Goñi

28 | DONOSTIA ETA TURISTIFIKAZIOA Gourmet hiria plastikozkoa da

Gorka Peñagarikano

32 | GORPUTZ HOTSAK | ELEDER LACUESTA "Etxebizitzak doakoa izan beharko luke mundu guztiarentzat"

Olaia L. Garaialde

46 | OIER PLAZA GARTZIA "Memoria erabili behar dugu gerrak eta indarkeriak sortzen duten saminarekin enpatia izateko"

Maria Ortega

Jabetza

Komunikazio Biziagoa
S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea

Erredakzioa

Axier Lopez, Beñat Badiola, Ekain Carrasco, Eneritz Arzallus, Estitxu Eizagirre, Gorka Peñagarikano, Jenofa Berhokoirigoin, Jon Torner, Lander Arbelaizte, Leire Artola, Manex Moreno, Maria Ortega, Mikel Garcia, Onintza Irureta, Urko Apaolaza, Xabier Letona, Zigor Oleaga.

Diseinua

Maialen Arana, Maitane Gartzandiara

Argazkilaria

Dani Blanco

Produktzioa eta inprimaketa

Antza S.A.L.

Administrazioa

Mari Karmen Loiarde

Salmenta

Karlos Olasolo, Pello Basurto

Banaketa

Olatz Korta

Azoka

Mikel Olabide

Idazkaritza

Ane Gaztelumendi, Aloña Soraluze, Bego Zuza

Web garapena

Asier Iturralde

Informatika

Iametza interaktiboa, S.L.

Lege gordailua: SS 837-2012

ISSN: 0213-909X

Batzorde parekidea: 72562 E

GUREKIN HARREMANETAN JARTZEKO

Posta elektronikoak

komertzial@argia.eus

komunitatea@argia.eus

Telefonoa

943371545

Gipuzkoa

Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria

Nafarroa

Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina,

31001 Iruñea

Ametzagaña taldeko kidea da ARGIA honako enprekin batera:

Doan eta libre

ARGIAko edukiak kopiatu, moldatu, zabaltu eta argitaratu ditzakezu, gure egiletza aitortu eta baldintza beretan eginez gero.

Lizentzia hau baliagarria da testuentzat eta, argazkien eta ilustrazioen kasuan, ARGIAren sinadura daramatenentzat soilik.

ARGIA HIZKUNTZA POLITIKARAKO
SAILBURUORDEZAK DIRUZ LAGUNTZEN DU:

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA ETA HIZKUNTZA
POLITIKA SAILA

Gobierno
de Navarra

Nafarroako
Gobernua

Aldizkari honek ekoedizioaren
baldintzak betetzen ditu.

Aztarna ekologikoa:

bDAP202500066

OLATUKOOP

Ekonomia sozial eraldatzailearen
sareko kide gara.

Itsuan

Birkokapenak azken baliabideak dira giza jarduerak edo klima aldaketak gainerako animalien biziraupena mehatxatzen dutenean. Baina operazio konplexu eta triste horiek gero eta ohikoagoak dira Kenya bezalako herrialdeetan. Azken asteotan, ehunka jirafa, zebra eta antilope mugiarazi dituzte Kedongetik. Arrazoi nagusia? Gu. Gune hori helmuga turistiko garrantzitsu bilakatu da azken urteotan, eta horrekin batera lurraren pribatizazioa eta espekulazio neurrigabea etorri dira, bizitzarekin aurrez aurre talka egiten dutenak.

 T. KARUMBA - GETTY IMAGES AXIER LOPEZ

Hirugarren salaketa bat utzi du Ertzaintzaren Anoetako oldarraldiak

 GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

LINAS KORTA

Orain arte bi zaurituren berri baino ez zegoen, baina 50 urteko hirugarren emakume batek salaketa jarri du: lepoaren atzean jo zion foam pilota batek, Anoetaren inguruan zebilela, futbol partidura sartu aurretik. Jaurtigaia gordeta dauka.

Amaya Zabarte eta María Martínez kasuak ziren orain arte ezagutaraziak, biak Ertzaintzaren foam pilotakada banaz zaurituak Donostian, Anoeta inguruan, 2024ko martxoaren 5ean, Realaren eta PSGren arteko futbol partidaren aurretik izandako istiluetan. Hilabete ere ez da Zabarte irundarraren kasua epaitegitara heldu eta kargetan parte hartu zuten ertzainek deklaratu zutela. Tartean, agindua eman zuen ertzainburuak ukatu egin zuen foam jaurtigaia erabili zituztenik, eta iradoki zuen zaletu edo hooliganen harrikada batek jo zuela Zabarte, eta ez Ertzaintzaren esku hartzeak.

Joan den astean ezagutarazi da hirugarren emakume batek salaketa ipini duela Donostiako epaitegian. A.U. emakumeak 50 urte ditu, eta egun horretan Anoeta inguruan zebilen senarrarekin, tabernen inguruan, futbol partidua ikustera sartu aurretik. Emandako deskribapenaren arabera, Armerien plaza inguruetan zegoen, Sacha tabernaren parean, 20:15 aldera, halako batean tiro bat entzun eta ia lurrera jausi zenean. Lepoaren atzean jo zion zer edo zerek,

eta ia konortea galdu zuen. Realaren bufanda zeraman soinean, baita bero ki lodi bat ere, eta horiek arindu zioten apur bat kolpea. Senarrak bizkarraldea ukitu zion, eta foam jaurtigaia berokiarren txanoan topatu zuen. Etxean gordeta daukate: SIR-X modeloa da.

EGUNEAN BERTAN IPINI ZUEN SALAKETA

Kolpea jaso zuen egun horretan bertan, Donostiako Udaltzaingoaren egoitzan ipini zuen salaketa. Epaitegitara heldu aurretik baina, Ertzaintzaren Barne Arazoetako sailetik deia jaso zuen biktimak. Gertatutakoaz galdetu, eta gordeta zuten foam jaurtigaia Ertzaintzari emateko eskatu zioten. Emakumeak uko egin zion, konfiantza falta agertuta; oraindik eskue-tan dauka.

Ana Isabel Perez Asenjo epailearengana heldu zen auzibidea, eta artxibatzea erabaki zuen, argudiatuta ez zegoela "egile ezagunik". Zabarteren kasua epaitegira iritsi denez, eta bai hori eta bai Martínez kasuak mediatikoak bihurtu direnez, orain, biktimak beste salaketa bat jarri du, eta auzibidea atzera zabaltzea eskatu.

Zabarteren eta Martínez kasuekin lanean ari den Iker Sarriegi abokatuak hartu du A.U.aren auzia, eta Berria egunkariak jakitera eman duenez, abokatuak aztertzen ari da ea hiru kasuak elkarrekin aurkeztu daitezkeen edo ez. ●

Balenciaga ontziolaren salmenta

 EKAIN CARRASCO TELLAETXE

Balenciaga ontziola Abu Dhabi Ports inbertsio talde arabiarrari saltzeko aurreakordioa sinatu du Eusko Jaurlaritzak. Eragiketak zorraren "zati handi bat estali eta enplegua bermatuko du", EFeren arabera. Salmenta gauzatzeko enpresa batzordearen baiezkora falta da. Langileen ordezkariak "zuhurtziaz" hartu dute iragarpena, eta akordioaren lan baldintzak aztertzen ari dira. Zumaiaiko alkateak kezka azaldu du salerosketaren baldintzak direla eta.

Eusko Jaurlaritzak jakinarazi du salmenta protokoloa sinatu duela Abu Dhabi Ports inbertsio talde arabiarrarekin, 11,2 milioi euroren truke. Salmentak ontziolaren jarraipena eta "be-rehalako lan-karga" bermatuko ditu, EFeren arabera. Eragiketa itxi ahal izateko, baina, enpresa batzordearen baiezkora falta da, eta urtea amaitu aurretik eman beharko dute erantzuna langileek. Azken horiek zuhurtzia eskatu dute, lan baldintzak aztertu behar dituztelako oraindik. Hala ere, akordioan jasotzen den bezala, enpleguari eta lan baldintzei eusten bazaie, batzordeak ez du "eragozpenik" jarriko.

Balenciaga ontziola hartzekodunen konkurtsoan dago 2024ko abendutik, eta akordioarekin beste urrats bat eman da enpresa historikoa salbatzeko prozesu luzean. EFEk jakinarazi duenez, eragiketak zorraren "zati handi bat" estali eta enplegua bermatuko du; 59 kontratu subrogatuko dira, eta zazpi bakarrik baztertuko dira, dagoeneko txandaka edo erretiratutako adinean daudelako.

Pozik agertu da akordioarekin Mikel Jauregi, Eusko Jaurlaritzako Industria, Trantsizio Energetiko eta Jasangarritasun sailburua. Iñaki Ostolaza Zumaiaiko alkatea berriz, kezkatuta agertu da salerosketarako baldintzak direla eta. EITBri emandako elkarrizketan eskatu du lan baldintzak epaileak zehaztutakoak izatea. Ostolazaren arabera, erosleak aurreko lan-baldintzak berdinu behar ditu, baina gaur-gaurkoz mahai gainean jarritako eskaintza hitzarmenaren azpikoa da. ●

Windows 95

IMANOL EPELDE
PAGOLA
27zapata.eus

Piztu dut ordenagailua. Mantso ari da gaur. Eguneraketak ditu instalatzeko, berrabiarazteko eskatu dit. Hodeiarekin sinkronizatzen hasi da gero, ez du guztiz lortu. Antibirusak mehatxua ikusten du gaur ere toki guztietan. Etenik gabea da posta elektronikoaren jakinarazpen segida, WhatsApp eta Telegram ere lanean ari dira, ahaztu gabe jarraipen scriptak beti daudela martxan: ordenagailuak beti jakin nahi duelako non nagoen, zer irekitzen dudan, zenbat denboraz aritu naizen bakoitzarekin.

Horregatik, seguru asko, horrenbeste kostatu zaio gaur ere dokumentuak sortzeko programa zabaltzea. Bigarren planoan programa gehiegi ditu martxan. Nik ere bai.

Jaiki naiz ni ere. Mantso. Windows 95a bezain. Eguneraketak ditut instalatzeko nik ere. Dutxa hotz batek ez dit buru-lokatz guztia arinduko. Berrabiarazteko eskatzen dit gorputzak, update bat, atsedenaldi bat: mugitzeko, luzaketak egiteko, sendotzeko giharrek. Oporrak behar ditudala, alegia. Gaurko nire antibirusa hauxe: Ibuprofeno

bat. Pilatzen ari zaizkit gauzak. Asko dira datozkidan pop-up mezuak: zaintza-lanak. Fakturak. Sorpresak. Gosari osasuntsuak. Gabonak. Argiak. Opariak. Eta jaiotza jarri beharra, noski. Zuhaitza behintzat. Hor dauzkat sare sozialak ere elikatzeke: behar naute, ez naiz existituko, bestela. Eta ez dakit zergatik, baina, badirudi dena gaur egin behar dudala.

Nire bigarren planoan hainbestekoa da burrunba, hainbeste gauzek jaten didate memoria, gaur ere kosta egingo zaidala zabaltzea dokumentu-programa. Artikulu hau idazteko. ●

G U R E
L A N A K
Z U R E
B A B E S A
behar du

Egizu bat urtez urte hazten doan ARGIAko komunitatearekin!

EKONOMIA

Eskualdegintza kooperatiboa

NAROA ELORTZA
GORROTXATEGI

Debagoienetik dator notizia: Goiena komunikazio taldeak 25 urte bete ditu. Kooperatiba 2000. urtean sortu zen arren, eskualdeko euskalgintzak lan oparoa egin du urte luzez. Pentsa, 1990ean Arrasate Telebista sortu zuen, lehen herri telebista. Goiena ulertu behar dugu euskaldeko euskalgintzaren garaipen handi bat bezala, gai izan dena komunikaziotik eta euskaratik eskualde bat egituratzeko. Eta artikulua segitu nezake gaur egungo egoera soziopolitikoan lekuko komunikabideek duten garrantzia azpimarratzen, edota ikus-entzunezko espazioetan euskaren presentzia aldarrikatzen, edota zailtasunak erronka gisa hartzeko dugun beharraz. Baina ez, gaur eskualdegintzaz hitz egin nahi nuke.

Aitortuko dizuet faltan botatzen dudala herri mailako telebista eta aldizkaria, pertsonalista, lekuko-lekukoa. Baina Goienak eskaini digu herriko markotik eskualdera jauzi egitea; ez soilik festen kronikak irakurtzeko, baita erronketatik ikasi ahal izateko ere. Dena den, komunikazio tresna izateaz eta euskaratik eta euskaraz aritzeaz gain, badu Goienak bereizgarri bat, gakoa dena bailararen garapen sozioekonomikorako: irabazi asmorik gabeko kooperatiba da. Bere gobernantzan parte hartzen dute herrietako euskara elkarteak, eskualdeko udalek eta lan-bazkideak. Are gehiago, Goienako gobernantzan zuzenean parte hartu gabe ere, lortu dute komunitatea egikaritzea, harpidetzen edota kolaborazioen eskutik.

Komunitatean oinarritutako ekonomia sozial eraldatzailea bultzatzeko formula bat da Goiena, erreplika litekeena beste eskualdeetan eta beste ardatz batzuen inguruan, ez dena komunikazioa –esaterako, energia komunitateak edota elikadura burujabetza–. Dena den, guztia ez da autoeraketa; egitasmo komunitarioek erakunde publikoen babesa eta inplikazioa behar dute. Ezin da guztia militantziaren esku utzi. ●

ANALISIA

Euskaraz egin nahi ez duten familiak, euskara sustatzeko ekimenetan

MIKEL GARCIA IDIAKEZ

Euskara sustatzeko Irunen dugun arnasgune eder baten etorkizuna kolokan jarri du hainbat familiak, erdaraz bizitzeko erraztasun guztiak dituen jende batek uste duelako espazio horiek ere bere egiteko eskubidea duela. Esperientzia linguistiko desatsegin bi egokitu zaizkit denbora gutxian, eskolari lotuta.

Lehenengo esperientzia. Semearen ikastetxeko guraso elkarteak ikasleentzako txangoak antolatzen ditu hainbat asteburutan, eta horren arrazoi nagusia da haurrek eskolatik kanpo eta haien artean euskara erabiltzeko ohitura sustatzea. Baina oharra bidali digute gurasooi, aisialdi taldearen etorkizuna kolokan jartzen duen kezka hizpide: zenbait umerengan ez dute ikusten euskaraz egiteko inolako asmorik edo ahaleginik, eta hori ulargarria dela esango du batek baino gehiagok. Kontua da, euskara sustatzeko txangoetan –helburua hori dela eta ikasleek euskaraz jardun behar dutela beltzez nabarmenduta ageri da txangorako gonbidapen bakoitzean– seme-alabak gaztelaniaz aritzeak ez duela inolako kezkarik sortzen guraso batzuegan, diote. Azken txangoan autobusaren zain gertatutakoa jarri dute adibide: gaztelania hutsez ari ziren haurrak, eta ondoan zeuden haien gurasoek ez zuten esku hartu, nahiz eta ikusi begiraleek behin eta berriz euskaraz egiteko eskatzen zietela haurrei; inork ez zien hezitzaileei jaramonik egin. Begiraleei zilegitasuna eta motibazioa kentzeaz gain, eta errespetu faltatik harago, badakigu erdarak zein abilezia duen euskaraz ari diren gainerakoak berera makurtzeko. “Antolatzaileon lana eta gainerako umeen jarduna zapuzten dute”. Jarrera aldatzea eta ume nahiz guraso, nork bere ardurak hartzea eskatu dute oharrean: “Bestela, alferrik ari gara”.

Bigarren esperientzia. Ama bat purrustaka ibili dela jakin dut, irakasleak gelako guraso guztiekin deituriko bileran, zeinetan bi hizkuntzatan egin zuen irakasleak, galderen artean guraso batzuek euskaraz egin zizkiotelako galderak irakasleari. Hori atrebentzia, D ereduko eskolan gurasoek euskaraz galdetzea. Amorratuta dago ama hori, bere hitzetan “*los vasquitos*” garenok baztertu egiten dugulako, bileraren hasieran argi utzi baitzuen berak ez dakiela euskaraz, eta hala ere, guk irakasleari euskaraz, aizue. Halaxe izan zela aitortu behar dut, bilera hasieran oso argi utzi nahi izan zituela gauzak: “*Si la presentación va a ser solo en euskera, yo me largo, porque para no entender nada de nada*”.

Eta halaxe, zoro-zoroan, zapalduak zapaltzaile garela sinetsarazi nahi digute, baztertuak baztertzaille garela, eta euskarak lehentasun behar duen leketan ere erdara nagusi izatea eskubide bat dela. Ongi laburbildu du EHEko Iraia de la Torre ARGIA: “Orain, ematen du euskal hiztun komunitatea pribilegiatua dela”. Diskurtso horretan oinarritzen den oldarraldia ez da soilik judiziala, inguruan dugu, eta desmuntatzeko prest egon ezean, gureak egin du. ●

26

pertsona erreskatatu zituen Aita Mari itsas salbamendurako itsasontziak Mediterraneoan, joan den astean. 26 lagunen artean 15 adin txikiko, jaioberri bat eta emakume haurdun bat zeuden.

111

lagun desalojatu dituzte Ertzaintzak, Espainiako Poliziak eta Donostiako Udaltzaingoak Donostian, Martuteneko institutu zaharrean bizi ziren 111 pertsonak etxegabetzeko operazioan. Ondoren, baina, Udalak 50-60 lagun ingururi ireki dizkio soilik La Sirena aterpetxeko ateak.

%6

handitu ziren lehengo urtean armagintza enpresarik handienen salmentak. Munduko ehun arma ekoizle handienek kasik 600.000 milioi euro fakturatu zituzten, sektorearen errekorra apurtuz.

“Normaltzat jotzen zutena zalantzan jartzen hasi diren pertsonen prozesuak laguntzea da gure lorpenik handiena”

HIRUKI LARROXA

Bost urte egin ditu kooperatibak, esku-hartze feministak, LGBTI+ diagnostikoak, maskulinitate tailerrak eta haur eta gazteentzako sexu heziketa lantzen, besteak beste.

ARGIA.EUS (2025-12-02)

“ELKARTASUNA DELITU BIHURTU NAHI DUTE”

IRUNBERRIKO PROTESTENGATIK AUZIPETUAK

Espainiako Vueltan, beste hainbat etapatan gertatu zen moduan eta Palestinaren aldeko kolektiboek deituta, Israel txirindulari taldearen presentzia salatzen protestak egin ziren Irunberrin.

Protesta horietan parte hartzeagatik, lau lagun deitu ditu deklaratzera Agoizko Instrukzio Epaitegiak.

2025-12-01

“Fruta arbolak bermatzen du zer jana izango dugula”

Bertsoak, azalpenak, ilustrazioak eta umorea uztartu zituzten Jakoba Errekondok, Antton Olariagak eta Maddalen Arzallusek Biriatur, III. Arbolaren Besta, 2026ko *Ilargia eta Landareak* agenda aurkezteko ekitaldi berezian.

ARGIA.EUS (2025-12-01)

Bakardadea

DIANA FRANCO EGUREN

Duela urte asko, Steven Spielberg-en *AA* (Adimen Artifiziala) pelikula ikusi nuen. Pelikula hartan, *AA*z hitz egiterakoan ez zen eraginkortasunaz hainbeste ari, bakardadeaz baizik. Pelikulan bazen peluxecko hartz bat, bere baitan txatbot bat zuena, haurrek norekin jolastu, hitz egin, denbora pasa izan zezaten.

Panpinekin hitz egiten orduak eta orduak gogoratzen dut nire ahizpa, norekin jolastu ez zuenean. Jolasteko modu horri adituek jolas sinbolikoa deitzen omen diote. *AA* pelikulan hartzarekin jolasten zuen haurra jolas sinbolikoan zebilen?

Gure gizarteetan azken urteotan oso ohiko bilakatu da pertsona nagusiei Alexa moduko gailu adimentsuak oparitzea, horrela bakarrik sentitzen direnean euren hitz egin dezaketela argudiatuta. Pertsonekin beharrean, makinekin hitz egite horrek harreman moduak eraldatzeko gaitasuna du, eta horrekin kontsumo moduak. Zorionez, pertsona nagusi gehienak harreman modu askotariko dinamiketan bizi izan dira euren bizitza luzeetan, eta badute teknologiarekin ematen duten denbora eta modua mugatzeko eta bideratzeko nahia.

Aurreko astean nonbait irakurri nuen *AA* edonon txertatzeko joera hori gaur egun haurren jostailuetara heldu dela. Eta pelikulan bezala, badirela jostailuzko hartz adimentsuak. Jostailu adimentsu horiek erosterakoan, zer bilatzen dute gurasoek? Zein ekarpen egiten diete haurrei orain arteko jostailuekiko? Zein jolas dinamika mota sortzen gabiltza? Zein eragin izango du jolas mota horrek haurra izango den pertsona helduan? Zelako gizarte eredua bultzatuko dute jostailu adimentsuekin txikitari jolastu zuten pertsonak?

AA pelikularen hartza gogoratzean, bakardadea datorkit burura. Batzuetan hain beharrezkoa dena, besteetan, nahi gabe harrapatzen zaituena. ●

Hizkuntza eskakizunak berriz jomugan EAEko Auzitegi Nagusiak legearen konstituzionaltasuna zalantzan jarri du

ONINTZA IRURETA AZKUNE

EAeko Justizia Auzitegi Nagusiak Euskal Enplegu Publikoaren Legearen artikulua baten legezotasunaz Konstituzio Auzitegiari galdetzea mahai gainean jarri du. PPK eta Voxek eragin dute Auzitegi Nagusiaren galdera. Enplegu Publikoan euskara normalizatzea eragozteko helegiteak jarriak zituzten eta EAEko Auzitegi Nagusia horiek aztertzen ari da. Prozesu horretan, Auzitegi Konstituzionalari iritzia eskatzeko aukera mahai gainean jarri du. Fiskaltzak ontzat hartu du Auzitegiaren proposamena. Euskal Enplegu Publikoaren Legearen 187.5 artikularekin daukate zalantza. Artikulu horrek administrazio publikoko lanpostu guztietan hizkuntza eskakizunak zehaztu behar direla jasotzen du.

BENGOETXEA SAILBURUA "HARRITUTA ETA KEZKATUTA"

Auzitegiak egindako iradokizuna ez-ohikotzat jo du. Lan Eskaintza Publiko zehatz batzuen inguruan egon diren sententziak gogorarazi ditu, "baina honek, beharbada, kolokan jartzen du gure marko juridiko osoa". Erabaki honen aurrean kezka larria adierazi du, eta "jauzi larritzat" jo du egindako urratsa. Gober-

nuak alegazioa jarri duela azpimarratu du eta gehitu du Auzitegiaren proposamenak "ez daukala zentzurik" eta legea "guztiz konstituzionala" dela.

EUSKARA ESKAKIZUNEN AURKAKO ERASO ETENGABEA

Euskararen aurkako ehun sententzia, bi urteko epean. Gehienak hizkuntza eskakizunen sistemari lotutakoak. Josu Azitiria legebiltzarkideak datu hori eman zuen Euskal Enplegu Publikoaren Legea aldatzeko EH Bilduk Legebiltzarrean lege proposamena aurkeztu zuenean. Enplegu publikoan euskararen normalizazioari etengabe jartzen ari zaizkien oztopoak geldiarazteko asmoz, EAJk eta EH Bilduk lege erreforma bana aurkeztuak dituzte.

Euskalgintzak eta hainbat sindikatuk urteak daramatzate erasoak salatzeko eta lege babes handiagoa eskatzeko. 2022ko irailean, EAEko sektore publikoaren euskalduntzeari 15 urteko epe-muga jartzeko adostasuna aurkeztu zuten ELAk, LABek eta Kontseiluak.

Bi sindikatuak abenduaren 16rako eta 17rako mobilizazioak antolatu dituzte, hurrenez hurren, Iruñean eta Gasteizen, Euskararik gabe, kalitatezko zerbitzu publikorik ez lelopean. ●

Diru beharra eta “iraultzaile” kuadrilla bat

 ONINTZA IRURETA AZKUNE

Urtsa Erraztik dio “gazte iraultzaileak” eta “zoroak” zirela. Korrikaren sortzaileak halakoak izan ez balira, agian ez zen sortuko Euskal Herria zeharkatzen duen euskararen aldeko ekimen erraldoia. Errazti Euskal Herriko AEKren ekonomia arduraduna zen 1980an: “Posturik txarrena zen, ez geneukan pezeta bat ere, eta herrialdetako batzorde guztiek dirua eskatzen ziguten”. Behin egitekoa zen Korrika, bi urterokoa bihurtu zen. Azaroaren 29an, 45. urteurrenean, sortzaileak omendu ditu AEKk. Erraztik “asmakizun zoro” hura ekarri du gogora.

Urtsa Errazti (Laudio, Araba, 1954), erbestetik itzulita, Uribe Kostan (Bizkaia) hasi zen gau eskolan irakasle, 1976an. Urte gutxian Euskal Herri osoko gau eskolak koordinatzen ari ziren eta AEK sortu zuten. Bera ekonomia arduradun, eta AEKren arazorik handiena, dirua. Ordurako Euskaltzaindiak Bai Euskarari kanpaina egin zuen eta Kilometroak ere hasita zeuden. AEKkoek Euskaltzaindira jo zuten Bai Euskarari leloa eta kanpainaren irudia erabiltzeko baimena eskatzera. AEK Euskaltzaindiko partaide zen. Juan San Martin Euskaltzaindiko idazkariak ez zien baimenik eman: “Ez zigun miresmen handirik, gazte iraultzaileak ginela uste zuen, eta hobe urrun; Julien Kaltzada, Josu Naberan, Alberto Gabikagojeaskoa... jendilajea. Leloa erabiltzeko ere baimenik ez zigun eman, baina esan genuen 'bai euskarari' guk ere esan genezakeela”.

Lehen saiakerak fruiturik eman ez zuenez, beste zerbait pentsatu behar zen. Bittor Artola eta Enrike Ibaberengana jo zuten, horiek diseinatu baitzuten, haien publizitate agentziaren bidez, Euskaltzaindiaren kanpaina. Artola eta Ibabe agentziatik eta AEKtik Julien Kaltzada, Joseba Campo eta Errazti hasi ziren elkartzen. Ideiak bor-borka: artistei arte lanak eskatu eta saldu? Euskaltzaindiaren moduko jaialdi bat egin? Zozketak? Ez, ordea, konbentzitzen ezerk, eta azkenean Txomin Barullo Bilboko jaietako konpartsa ezagunarengana jo zuten. Konpartsa Josepe Zuazo eta Alvaro Gurrea dirua lortzeko sortutako batzordean sartu ziren, eta talka sortu zen: “Baina ez dut esan nahi haserre, publizitate agentzia-koak klasikoagoak ziren, eta Txomin Ba-

MARISOL RAMIREZ / FOKU

rullokoak, herriz, burutik eginda zeuden! Zuazok eta Gurreak esaten zuten zerbait berria egin behar genuela, eta AEKkoak haien alde jarri ginen, alde iraultzailearen alde [barrez ari da Errazti]”. Zerbait berria zuten buruan: jende guztia leku batera eraman beharrean (Bai Euskarari, Kilometroak...), kanpaina jendearengana eramatea, leku guztietara. Zuazok jakin zuen Bilboko Club Deportivo Bizkaian, herriz herri, errelebo lasterketa bat egin zuela. Gustatu egin zitzaizen ideia.

Hori baino gehiago izango zen, baina, nonbait, okurrentziaren gauean patxaran mahai gainean egon zen. Batzordearen bilera baten ostean, gehienak afaltzera gelditu ziren, eta hor konturatu ziren lekukoa eman da herriz herri ibiltzeak logistika handia eskatzen zuela. Orduan bururatu zitzaizen errelebo lasterketa ez gelditzea: “Ez bagara gelditzen, lo egiteko tokirik-eta ez dugu bilatu behar. Denok elkarri begira gelditu ginen. Hau onartuko digute AEKko batzar nazionalen? Egia esan, logistika aldetik logika handia zeukan. Afari hartan berotu ginen, egia da patxaranari eman geniola, baina botila bat seiren artean!”. Hurrengo pausoa AEK konbentzitzea zen, herrialde bakoitzeko koordinatzaileak eta ekonomia arduradunak. Ez omen zen erraza izan, baina denen baietza jaso zuten: “Gugan konfiantza handia jarri zuten, baina batzuek uste zuten Korrika ez zela iritsiko Bilbora”. ●

1990ean sortua

BRINTZA
AHOIKULARITZA · CONSULTORIA

Aholkularitza zerbitzu ezberdinak eskaintzen ditugu:

- Zerga-ordainketak
- Merkataritza
- Kontabilitatea
- Legedia
- Lan esparrua

Urbieta, 15. Hernani.
943 33 12 67
Brintza.com

Koldo Otamendi, *Kojo*

MUSIKAREN ERREPIDEAN

NIRETZAT, MUSIKAK FUNTZIONATU BEHAR DU ARGIAK ITZALITA

Ez dut uste musikaririk egonen denik Euskal Herrian Koldo Otamendi, *Kojo* ezagutzen ez duenik. Are gehiago, ez dakit musikaririk egonen ote den Otamendik elkarrizketatu ez duenik.

Jotzen izan ezik, musikaren bueltako beste edozertan topa dezakezu andoaindarra Euskal Herriko edozein puntatan, baina beti egiten du buelta etxera, bere eskola izan den horretara: Andoaingo gaztetxera.

 AMETS ARANGUREN ARRIETA DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Duela urtebete-edo proposatu nizun elkarrizketa hau eta ezezkoa eman zenidan. Duela aste batzuk jaso nuen zure mezua, “orain bai” esanez.

Ez zait asko gustatzen pertsonaia gisa azaltzea. Ni Musika Zuzenean izeneko kolektibo batean nago, nirea da aurpegi ezaguna, baina askotan ni naiz hitz egi-tera joaten dena beste inork ez duelako nahi, asumitua dut dagoeneko paper hori.

Horrez gain, iaz justu lan handiarekin harrapatuko ninduzun eta aurtien, kolektiboak 15 urte bete dituela, badut zer kontatu.

Elkarrizketatua ere izan zara, baina, batez ere, elkarrizketatzaile zara. Zer eskatzen diozu elkarrizketatuari eta zer elkarrizketatzaileari?

Hasteko, azaldu nahi nuke ez naizela kazetaria, ez dut kazetaritza ikasi eta ez dut inolako jakintzarik horren inguruan.

Hori esanda, elkarrizketa bat egiteko espazio seguru eta eroso bat behar da, bai elkarrizketatzailearentzat, bai elkarrizketatuarentzat ere. Guk, adibidez, Musika Zuzenean saioan eskatzen dugu talde osoa egon dadila elkarrizketa egi-

tean eta batzuetan badago taldean nor-bait ez duena hitz egitea maite. Horiekin saiatzen gara galdera batzuk adosten eta haien lokalean egiten, haientzako erosoia izan dadin.

Elkarrizketatu gisa gauza bera: eroso egotea. Uste dut inportantea dela galde-tzen ari denak jakitea zer ari den galde-tzen, zergatik eta zer lortu nahi duen. Oinarri bat behar duzu, baina, aldi berean, azkarra izan behar duzu lerro artean esaten dena harrapatzeko. Maila berean dauden bi pertsonen arteko konbertsazioa behar du izan.

Koldo Otamendi, Kojo

ANDOAIN, 1973

14 urte zituela hasi zen mugitzen musikaren munduan herriko gaztetxearen bueltan, Andoain. Musikari ez izan arren, ongi ezagutzen du musikaren errepidea, musikazale, kazetari, argazkilari, furgoneta gidari eta *sasimanager* gisa aritu baita. Hamaika Telebistan aritzen da lanean eta Musika Zuzenean izeneko kolektiboko kide da duela hamabost urtetik. Pertsonaetik baino, erosoagoa zaio kolektibotik mintzatzea.

Nekez ezagutuko du inork euskal musika eszena zuk bezala. Zer dakizu besteok ez dakiguna?

Jendeak uste duena baino askoz ere konplikatuagoa da dena. Batetik, gu mugitzen garen eszenan, alternatibo-*underground* horretan badakit kristoren esfortzuak egin behar direla gauzak aurrera ateratzeko. Eta badakit kontzertu baten atzean dagoena ez dela taldearen oholtza gaineko ordu eta erdiko hori, baizik eta entsegu lokaletik atera eta bueltan iristen zareneko tarte hori guztia, ordu piloa.

Inportantea iruditzen zait zaintza-aren kontua, bai musika taldearekin, baita antolatzaileekin ere. Geroz eta garrantzitsuagoa iruditzen zait jakitea nora zoazen jotzera, norekin, nork antolatu duen eta hori dena. Eta geroz eta zaintza gehiago egon, orduan eta konplikatuagoa da antolakuntza. Ikuslea ere banaiz eta batzuetan sarreraren prezioak neurrigabeak iruditzen zaizkit, baina gero kontuak egiten baditut, ez da horrenbeste...

Badaude gauza asko, oso agerikoak iruditzen zaizkigunak batzuetan eta agian ez direnak horren agerikoak.

Eta, kontrara, uste duzu badela uste orokorturen bat ez dena egia?

Mitoren bat?

Sare sozialen agerpenarekin, batzuetan ematen du dena dela arrosa kolorekoa, ezta? Beti izan da izugarria gaua, jende piloa egon da kontzertuetan... Eta hori ez da beti horrela izaten. Erakusten dena da ondo joan zai-zunekoa, inork ez ditu bere porrotak sareetan erakutsi nahi.

Bestetik, musikarien artean laguntasan handia dago, baina inbidiak ere bai. Jende batek ez darama ondo bere taldeak ez funtzionatzea eta beste batzuenek bai. Frustragarria izan daiteke proiektu batean indar guztiak jarri eta arrakasta minimorik ez izatea eta besteren batek ia esfortzurik gabe arrakasta hori lortzea. Musikaren mundua, beste mundu guztiak bezala, ez da justua. Badaude talde eskasak kristoren arrakasta dutenak eta oso talde edo musikari onak oihartzunik lortzen ez dutenak.

Uste duzu inbidia horrek eramaten duela jendea lehiara?

Bai, lehia badago. Marketinak asko egiten du gaur egun: zer egiteko prest zauden, nola saltzen duzun zeure burua... Bizi garen garaian jaialdi batzuek begiratzen dute zenbat jarraitzaile dituzun Instagramen kontratatzeko edo ez. Zure jaialdiari beti egingo dio propaganda gehiago 5.000 jarraitzaile dituenak 500 dituenak baino.

Zuk egon nahi baduzu dirua mugitzen den liga batean, jaialdi horietan jo behar duzu eta horrek eskatzen dizu bi urtean behin diskoa eta sei hilabetea behin single bat ateratzea, hor zaude-la esateko. Bada beldur bat taldeen artean: "Desagertzen banaiz, gero itzultzen naizenean egongo da nire jendea?"

Jende askorendako izan daiteke telebista programa bat, Durangoko Azokako stand bat, agenda bat... Zer da Musika Zuzenean?

Musika Zuzenean sortu genuen webgune bat egin eta Euskal Herrian zeuden kontzertu guztien berri emateko. Konturatu ginen musikaren bueltako egitasmoetan agenda gehigarri bat besterik ez zela izaten, inoiz ez zutabe nagusia. Amets erromantiko batetik sortu genuen: txikian ari direnei bozgorailu bat emateko.

Behin egitura gurela beste gauza batzuekin ere hasi ginen, besteak beste, Durangoko Azokan stand-a jartzen. Guk aste-bururo Euskal Herrian dauden 60-80 kontzertu iragartzen ditugu eta hori ez da icebergaren punta ere.

Hemen daukagun kontzertu dentsitatea ez da leku askotan gertatzen. Aretoak, jaialdiak, tabernak eta gaztetxeak daudelako gertatzen da hori, eta azken horiek egiten dute hori berezi.

Manager gisa ere aritzen zara.

Ni ez naiz manager kontsideratzen. Ni elkarlanean aritzen naiz talde batzuekin, telefonoa hartzen dut, laguntzen ditut... Baina ez dut ez musika bulego bat ez *management* enpresa bat. Nire lana Hamaika Telebistakoa da, Musika Zuzenean kolektibokoa afizioa da eta musika taldeekin noanean elkarlana kontsideratzen dut.

14 urterekin hasi nintzen ni kontzertuak antolatzen Andoaingo gaztetxean eta hala daramat bizi guztia. Gauza asko antolatu izan ditut, baina musika industria ez zait inoiz interesatu. Oso arlo konplikatu da niretzat eta ez zait gustatzen. Nire bizitzan zehar hainbat eskaintza heldu zaizkit musika taldeen aritzeko, baina beti eman izan dut ezezkoa, Anari etorri zitzaidan arte. Anari eta Anari bandakoak. Bandakoak Andoaingoak dira eta Mikel [Mikel Abrego, Anari taldeko kidea] eta Drake [Xabier Olazabal, Anari taldeko kidea] niretzat izan dira Andoaingo gaztetxean bertan ere irakasle. Belaunaldi horrek irakatsi zigun zer zen autogestioa, asanblada, *zuk zeuk egin* filosofia... Hori da niretzat segitu beharreko lerroa eta musika industria hortik oso aparte dago.

Zertan datza elkarlan hori zehazki?

Anarirekin *road* manager lana egiten dut. Rukula, Gailu eta Inoren ero ni taldeekin ere aritzen naiz, baina beste eskala batean eta denak dira familia berekoak: Andoainetik atera eta Andoainera itzultzen gara. Eta ez dut talde gehiagorekin aritzeko asmorik, ez dut uste manager ona nintzatekeenik. Manager ona izateko zakurra izan behar duzu, eta ni ez naiz oso zakurra horrelako gauzetan [barreak].

Manager askok ez dute kontzertu bat antolatu haien bizitza osoan eta ez dakite zer lan dakarren horrek, uste dute dena alfonbra gorriak izan behar direla euren

taldeentzat. Eta musika talde askok ere ez dute sekula antolatu kontzertu bat eta ejentziekin etortzen dira. Horiei argiki esan behar zaie: "Aizu, hemen beste modu batera antolatzen dira gauzak". Noski, minimo batzuk beti bete behar dira. Nik ikasi dut antolatzaile gisa eduki behar duzula ekipo on bat, propaganda ona eta afari txukun bat. Hortik aurrera, jendea datorren edo ez, ez dago bakarrik zure esku. Eta inportantea iruditzen zait ere talde guztiak berdin tratatzea.

Egia da husten ari dela tradizioz dinamika handia izan duen gaztetxeen zirkuitua?

Euskal Herria musikalki zerbait bada, lehen aipatu bezala, hori da izan dituelako horrelako espazio alternatiboak musika garatzeko ohiko eszenatik edo ohiko mugimendutik at, eta dinamika gehiago edo gutxiagorekin, baina beti egongo dira.

Egia da, baita ere, lehen aipatu dudan horrek, kontzertu asko edukitzearenak, badakarrela arazo bat: ezin dutela denek ondo funtzionatu. Esango nuke orain badela joera bat gutxiago programatzeko eta programatzen den hori dela funtzionatuko duen zerbait. Gutxiago arriskatzten da gauza berriekin.

Kolektibo asko sortu dira gaztetxeen inguruan, proposamen alternatiboagoi leku egiten ari zaizkienak. Segur aski badakite antolatuko dituzten gauza batzuk oso minoritarioak izango direla, baina oso ondo dago egitea, beti ez da aretoa bete behar.

Zein ekarpen egiten dute jaialdi handiek?

Beti egon izan dira. Azken urteetan pasa den fenomeno bat da orain arte euskal musikarentzako erabilgarriak ez ziren guneak erabiltzearena, orain hamar urte ia inork ez zuen ezer antolatzen hor. Eta orain ate hori ireki eta talde batzuei funtzionatu die. Zer aportatzen duen? Ikusgarritasuna ematen du. Askotan aipatzen da gune handietan euskararen presentzia bermatzeak on egiten diola euskarari eta izan daiteke. Euskarak territorioak irabaztea inportantea dela iruditzen zait.

Musikalki zer eskaintzen duten... ba ikuskizunak diren heinean, niri musikazale gisa ez zaizkit interesatzen. Baina hitz egiten dizut orain, 50 urterekin, 20 urte nituenean agian Zeidfest bat kristorena litzateke niretzat.

Makrojaialdiak maite badituzte, ba oso ondo, joan daitezela. Horrek kalterik egiten dion eszena txikiari? Ez dut uste. Hor dagoen publikoa gero ez zaizu inoiz joango zure herriko gaztetxera kontzertu bat ikustera.

Eta formatu handiko horiek existituko ez balira, jende hori txikira joanen litzateke?

Nik uste dut ezetz. Nik 1980ko eta 1990eko hamarkadak bizi izan ditut eta mundua aldatu da. Gaur egun gaztetxeetan jotzen duten taldeek jotzen dute plaza handietan ere eta lehenago hori ez zen horrenbeste gertatzen.

Garai batean gaztetxeak areagotu zirenean Euskal Herrian ez zen modagatik izan, baizik eta gauza alternatiboak egiteko behar bat zegoelako. Gaur egun aisialdia askoz ere zabalagoa da eta agian gune horiek ez dira hain beharrezkoak? Niretzat badira, baina sentitzen dut ez dutela garai batean zeukaten indarra.

Pasatzen ari den beste gauza bat zera da: gaur egun normala da jendeak talde baten kantu batzuk ezagutzea, baina ez taldearen proposamena bere osotasunean. Horretaz aritu nintzen aurrekoan lagun batzuekin: badirudi gazteen artean gorakada izan dutela erromeriek. Zergatik? Gazteei euren gustukoenak diren kantuen zerrenda gau batean entzuteko aukera ematen dielako. Zertarako joan talde baten kontzertu batera, haien bi kantu ezagutzen dituzunean, joan zaitezkeenean erromeria batera eta kantuen %60 jakin? Gauza berriak eza gutzeko interes falta badago, baina tira lehen ere bai.

Zer eskatzen diozu oholza gaineko musikariari ikusle gisa?

Jarrera. Umiltasunetik edo oldarkortasunetik izan daitekeena, baina jarrera. Eta sinets dezala egiten duen horretan. Horretaz aparte, niri espektakulu handiek, pirotekniek eta argi-joko izuga-

rriek ez didate ezer esaten. Eszenatokira igogailu bat igotzearena... Ikusten duzu eta ondo dago, baina nik leku txikiak maite ditut, musikariak eta jendea parez pare dauden horiek. Entzun dadila anplifikadoreen zarata hori. Sentitzen duzuna askoz ere indartsuagoa da, nahiz eta batzuetan soinua onena ez izan.

Zetaken Ilunbeko azken espektakulan pantailari begira egon nintzen ni. Gero telebistan ikusten duzu eta sumatzen duzu telebistan ikusteko egina zegoela eta horrek kentzen dio zuzenekoari magia pixka bat. Lau lagun daudenean agertoki batean izerditan eta jendea gertu dutela... hori baino hoberik ez dago. Niretzat, musikak funtzionatu behar du argiak itzalita.

Musika Zuzeneanen hamabosgarren urteurrena ospatzeko hamabost kontzertu eman dituzue hamabost herri desberdinetan, hamabost egunez jarraian.

Ederrak izan dira. Hamabost leku izan dira, baina beste hamabost izan zitezkeen. Zerrenda bat egin genuen, argi genuen Euskal Herri guztian egon nahi genuela, Xiberutik Arabara. Arantza txiki batzuk geratu zaizkigu: Lizarra edo Zuia ingurura joan ez izanagatik, adibi-

dez, baina denak izan dira ederrak. Oso harrera ona izan dugu.

Nahita atera genuen kartela taldeak iragarri gabe, lekuekin bakarrik. Bira hau ez delako izan taldeen aldeko bira bat, baizik eta lekuen aldekoa, horiek aldarrikatzeko. Egunerokoan musikaren alde ari diren horien aldekoa izan da, hala ulertzen baitugu musika guk ere.

Gehitu nahi zenuke azken hitz bat?

Diru publikoaren benetako funtzioa izan beharko litzateke eszena txikia bultzatzea, talde hasi berriei lagunduz. Eta nola egiten da hori? Entsegu lokalekin. Diru asko joaten da, adibidez, euskal taldeak Finlandian egon daitezen, eta niretzat hori ez da inportantea. Etxepare Institutuak Euskal Herriko musika munduan "zabaltzen" gastatzen duen dirutza entsegu lokaletan jar zezakeen, esate baterako.

Nik oso argi ikusi dut nire musika ibilbidean eta, batez ere, azken urteetan Hammaika Telebistako programarekin: entsegu lokalak dauden herrietan daude musika talde gehiago. Eta hasi berriei dagokienez, nik argi dut adi egon behar dugula gaur egun dagoen horretara: hemendik lau urtera gure talde gogokoena izango dena kontzertuak ematen ari da dagoeneko. ●

EUSKARA IKASLEA ZARA? IRAKASLEA?

Abendukoa,
kalean!

Badator
aizu!
eraberritua!

- TESTU GUZTIAK MAILAKATUAK
- HILERO TESTUETAN OINARRITUTAKO 4 ARIKETA ONLINE
- 10 ZENBAKI URTEAN

Egin harpidetza aizu.eus atarian. Harpidetza digitala, paperezkoa edo digitala+paperezkoa.

Iritziak

Txinarekin borrokatzeko prestaketa lanak Washingtonen

ASIER BLAS MENDOZA
EHU-KO IRAKASLEA

Aspalditik, Etxe Zurian ondo daki-te zein den AEBetako etsai/arerio nagusia. Erosahalmenean munduko lehenengo ekonomia Txina da, baina azkeneko urteetan aldeak handitzen ari dira, batez ere, ekonomia produktiboari begiratuta. AEBen ekonomia botere finantzario eta militarrean sostengatzen da nagusiki. Hau da, ezerezetik dolarrak inprimatuta.

Egoera larritu da pandemiatik hona. 2025eko azaroan AEBetako zorra BPGren %143ra igo da, eta kontutan hartu behar da BPGa ere ezerezetik inprimaturiko papertxoekin osatuta dagoela. Txina, berriz, BRICS edo Shanghaiko Elkarlan Erakunde erabiliz, nazioarteko posizioa indartzen ari da, besteak beste, tradizionalki Washingtonen eraginpeko herrialdeak erakarrita. Azkeneko urteetan horren adibidea izan da Saudi Arabia: BRICS taldean sartzeko gonbita jaso zuen eta Txinari petrolioaren yuanetan erosten dio.

AEBentzat desdolarizazioaren prozesu mantsoa drama bat da. Horregatik, bere egoera ekonomikoa indartzen saiatzen ari dira. Helburu horrekin, urteak dira AEBek eta Mendebaldeak Errusiaren baliabide naturalak eta merkatuak kolonizatzekeko estrategiak martxan dituztela. Baina Ukraina eta Errusiaren arteko gerraren garapena ikusita, badirudi ez dela Boris Jeltsin-en garaietara bueltarik egongo. Horren harira, AEBetako errealistek pentsatzen dute Ukraina eta Errusiaren arteko gerra akats bat izan

AEBek etorkizunean ezingo dute dolarrak ezerezetik inprimatzen jarraitu, horregatik, Latinoamerikako lehengaien gaineko kontrola areagotu nahi dute, dibisa sostengatzeko

dela. NATOk Errusiari gerra egin dio Ukrainaren bitartez, eta horrek Mosku eta Pekinen arteko harremanak estutzea ekarri du. Ondorioz, Txina indartu egin da, behar dituen lehengaiak saltzen dizkiolako Errusiak prezio onean, eta arlo militarrean elkarlana sakondu dutelako.

Egoerari aurre egiteko Washingtonek bere bi "atzealdeko patioak" motzean lotu eta bere eraginpeko herrialde historikoekin harremanak estutu nahi ditu. Europako Batasuna eta NATO bere esanetara ditu. Latinoamerikan bere posizioak indartuz doaz, Argentina eta Bolivian, adibiderako. Baina orain Venezuela behar du. Washingtonek etorkizunean ezingo du dolarrak ezerezetik inprimatzen jarraitu, horregatik, Latinoamerikako lehengaien gaineko kontrola areagotu nahi du, dibisa sostengatzeko. Antzeko

logikarekin, Trumpek Iranekin eta Palestinarekin gerrak baretu ditu, aliatu historiko arabiarrei bere eraginperako buelta errazteko. Hor daude Saudi Arabia eta AEBek sinatu berri dituzten akordio ekonomiko eta militarrek.

Trumpek India eta Hegoafrikarekin ere saiakera ez hain arrakastatsuak egin ditu. Halere, sari handia Errusia da. Washingtonek Ukrainako gerra ahalik eta lasterren itxi nahi du Mosku Pekinengandik distantziatzeko. Trumpen bake akordioko puntuen artean Errusiaren G7rako (G7+1) buelta proposatzen da. Ikusteko dago Kremlinak nahiko lukeen, ez dirudi erraza Txinarekin lortu duen ententea ahultzea, nahiz eta Errusiako Gobernuak nazioarteko politikan ez duen ideologiarik ez eta aliaturik ere, interes nazionalak (burgesia nazionalarenak) baino ez.

Bitartean, Asia-Pazifikoko eskualdean giroa berotzen ari da. Sanae Takaichi Japoniako lehen ministroak iradoki du Txinak Taiwani eraso egingo balio Japoniak auto-defentsa indarrekin erantzun ahal izango lukeela. Ondoren, Taiwan eta Yonaguni artean drone txinatar baten hegaldiagatik Japoniak gerra-hegazkinak aireratu zituen eta azaroaren 24an Taiwanetik gertu lur-aireko misilak jarriko zituela iragarri zuen. Txinak Japoniako Gobernuari tentsio diplomatikoak igo nahi izatea leporatu dio. Ez da giro Asia-Pazifikokoan, jakiteko dago borroka arlo ekonomikora mugatuko den, edo arlo militarreara salto egingo ote duen etorkizunean. ●

Maitasun-gorroto harremana zientziarekin

TERE MALDONADO
FILOSOFIA IRAKASLEA

MAIDER LETURIAGA

"Jende gehienarentzat zaila da onartzea gizakiok gauean doan auto bat bezalakoak garela, faroek argiztaturiko espazioaz harago ikusteko ezgai". Esaldiak helarazten du zer garen eta gure ezagutza-ahalmen mugatuaren irudi fina ere. Suposatu behar dugu guztioi gutxi gorabehera berdintsu aplikatzen zaigula. Baina hasieratik esanda "jende gehienarentzat onartzea zaila dela", hitzok ahoskatu dituen kanpoan gelditzen da. Bera ez da jende gehienaren multzokoa.

Aipua psikologo italiar ospetsu baten *Emozioak, jarraibideak* izeneko liburuan topatu dut. Historikoki, emozioak jorratu dituen eremua literatura izan da, Grezia klasikoko tragediatik, poesia liriko eta eleberriraino. Filosofoek ere zertxobait esan behar izan dute. Azkenaldian, zientziak hartu du zeregina bere gain, neurozientzia eremuan, modan dagoena azken urteetan. Ez dakit zehazki non kokatu psikologia, denboran zehar kokalekuz aldatu baita. Baina onartzeko zaila egiten zait egia ukaezin gisa ustez auto-aurrekizutako teoria zientifikoak gaitzestea eta, segituan, balorazio hori berori egia ukaezin

gisa aurkeztea, Giorgio Nardonek –aipaturiko liburuen autoreak– egiten duen eran.

Ez dugu zalantzan jartzen biologia edo fisika zientziak direnik, are gutxiago egiten dute biologoek eta fisikariek, beren lanean murgilduta, kezka horretaz jabetu gabe. Psikologian ez da arraroa galdetzeri heltzea: psikologia zientzia bat al da? Erantzuteko orduan psikologoaren artean ikuspegi, ñabardura eta estilo askotarikoa topatuko ditugu. Diziplinaren hasiera-hasieratik psikologo batzuk ahalegindu dira frogatzen beren zeregina zientziaren barruan kokatzen dela. Beste batzuek nahiago izan dute zientifikotasunaren kategoria gutxietsi, ezagutzaren bikaintasun gorena delako ustea zalantzan ipinita. Erlatibismoan jausi gabe (baina eztabaidan sartu gabe ere) uste dut bi ideien alde argudiatu daitekeela modu sinesgarrian.

Zailagoa dirudi, ordea, zientzia deitoratzea (ezagutza-kalitatearen ohorezko taulan ez dagokion leku batean modu iruzurtian egoteagatik) eta, aldi berean, teoria propioak zientifiko gisa erreibindikatzeko. Kontraesankorrak izan gaitzeko gure gurarietan, baina gauza bat eta kontrakoak aldarrikatzea, ez dakit nik ba.

Ezin duzu esan lehenengo kapituluan objektibotasun zientifikoaren ustezkoa baino ez dela, harrokeria hutsa balitz bezala aurkeztu, arrazionaltasun zientifikoaren aurkako klixek guztiak atera (fedearen aldeko batzuk barne, hala nola zientziak ez bezala fedeak ez duela eskatzen pasioetatik urruntzea) eta, bigarrenetan, zure ikuspegia defendatu zientifiko eta ez-ideologikoa delako. Bada, ez. Baldarregi, esango didazue. Nik ere horixe uste dut.

Baina, bitxia bada ere, ez da gutxitan gertatzen zientziaren prestigio-lekua salatzeari –zilegi ez delakoan– iruzurrezko leku hori botereak eman omen diolako. Bitxia, diot, sarri nortzuk eta "zientzia politikoko" bezalako izenak dituzten fakultateetako kritiko sozialek egiten dutelako. Zientifikotzat hartuak izan nahi dutenak zientzia madarikatzen duten berberak izaten dira. Deigarria zait zientziarekiko maitasun-gorroto harreman hori.

Bide batez esanda, behin-betiko egia aurkitu duela aldarrikatzen duen arloa ez da zientzia, zientzia etengabeko eraikuntzan baitago, ebidentzia berriak agertu ahala teoriak iraunkorki birformulatuz edo zuzenduz. Ohorea dogma erlijiosoari dagokio. ●

Ikasleak gor eta mutu

MIKEL BASABE
KORTABARRIA
IRAKASLEA

EAEko unibertsitate publikoan sartzeko hautapropa aldatu egingo ei dute. Aurrerantzean, nonbait, Euskara ikasgaien literatura sartuko da, eta soziolinguistika, eta dialektologia. Orain arte legez, ahozko probarik ez da egingo, entzun-ariketak ere ez.

Batxilergoan, Euskara ikasgaiak hiru ordu ditu astean. Hiru ordu ditu orain, eta hiru ordu izango ditu datorren urtean. Eduki berriei lekua egin beharko zaie, oraingo edukiei orduak kenduta.

Batxilergoa, 2. maila bereziki, selektibitatearen neurri antolatuta dago: helburu nagusia, ahalik eta notarik altuena lortzea. Beraz, unibertsitatera sartzeko azterketan neurtzen ez denak ez dauka garrantzirik. Sobera dago. Eta Espainiako selektibitatean ahozkorik ez da neurtzen, ezta entzunezko ulermenik ere. Edukiak kentzen hasi behar dutenean, beraz, zer kenduko dute euskarari garrantzirik ematen ez dioten eskolek? Gogoratu ikastolak (kristauak eta besteak) eskola kontzertatuaren herena baino ez direla.

Alemanian edo Frantzia legez, hemen ere ahozko proba egingo bagenu, gure ikasle guztiek landuko lukete ahozkoa, eta zenbat euskara dakiten jakingo genuke. Jakingo genuke zein eskolatan den sistemikoa euskara nahikoa jakin barik amaitzea ikasketak: eskola horiek egon badaudelako, legeak zergura esanda ere.

Jakingo genuke neurri zehatz, zorrotz eta ausartak hartu behar ditugula, euskal hezkuntza sisteman ikasitako ikasleak benetan izan daitezen euskaldunak.

Gabeziak non ditugun jakingo genuke. Hori barik, zelan demontre hartuko dugu neurririk? Zer neurri proposatuko dugu DBH 4ko ikasleen euskara maila Hezkuntza Legean jasotako B2 izan dadin, ebaluazio diagnostikoek ikasle horien euskara maila zein den neurtzen ez badute? Zer neurri proposatuko dugu batxilergoko ikasleak euskaldun funtzionalak izan daitezen, selektibitatean beren euskara maila neurtzen ez bada? Pentsa: A eta D ereduko ikasleek euskara azterketa bera egiten dute EAEn (Nafarroan ez).

Baina gure hezkuntza sisteman ikasitako ikasleen euskara maila benetan zein den jakingo bagenu, normal plantak egiteari utzi beharko genioke. Izan ere, normal plantak egiteko funtsezko premisa da datu fidagarriak ez izatea, datu horiek begien bistan utziko liguketelako egoeraren gordina, hezkuntza sistemaren mugak. Gure hirietan benetan zenbat gazte euskaldun dagoen.

Beharbada horregatik ez da inoiz neurtzen gure ikasleek benetan zenbat euskara dakiten: gurago dugu sinetsi 34 urtetik beherako gasteiztarren %78,7 euskalduna edo ia euskalduna dela. ●

Kafea

LEIRE NARBAIZA
IRAKASLEA

Goiz hotza da gaurkoa. Lanerako bidean denok batu-batu eginda goaz. Elurra ei dakar. Halako batean, kafe termoa eskutan daroan emakume batekin gurutzatu naiz. Bai, film estatubatuarretan bezala. Nire kantuan diot: "Kafea eskutan? Zer ote doa, oinez eta edaten?". Harrigarria.

Niretako kafea ezinbestekoa da, eta beti atseginarekin, plazerarekin lotzen dut. Goizekoa, barkatzen ez dudana, *tximino* uxatzailea, esnatzeko bai ala bai behar dudana, beharrezkoa. Egunean zeharreko besteak –gero eta gutxiago, portzierto–, pausa bat errutinan; lagu-

nekin konfidentzia momentua, edo kontuak kontatzeko parada; bazkalosteetako solasaldiaren abiapuntua...

Ordenagailu aurrean hartu arren, kafe kikarari ondo oratu eta zurrut bakoitza mikro-gozatua bihurtzen da, atsedeen momentua, nahiz eta makinako kafe kaskarra izan. Lasaitasuna eragiten didan edari estimulatzailea. Hara, kontraesana!

Iradokitzen didan guztia bateraezina da oinez ibili bitartean kafea hartzearekin. Batez ere lanerako bidean, presaka eta estu. Kafea edari bero eta suspergarria baino ez da horrela, ez dagoelako inolako patxadarik, ez dago barnebiltzerik. ●

'Au pair'

BEÑAT MUGURUZA
ASEGINOLAZA
 IRAKASLEA ETA
 IKERTZAILEA

Askori ezaguna egingo zaio *au pair* kontzeptua: gazte bat joaten da beste herrialde bateko familia baten etxera bizitzera, denbora jakin baterako, eta laguntzen du etxeko lanekin, umeen zaintzarekin eta abarrekin, mantenuaren eta sos gutxi batzuen truke. Esperientzia berri bat bilatu ohi dute izangaiek, beste toki batzuk ezagutu, eskarmentua pilatu, hizkuntzekin trebatu.

Iñaki Lurrebaso soziolinguistak proposamen argi bat egin zuen urrian, kongresu batean: euskararen biziberritzea dela eta, duela hamarkada batzuk umeengan jarri omen zen arreta, etorkizuneko gakoak haiek zirelakoan; bada, Lurrebasok proposatzen du ardatz hori aldatu eta lehentasuna eremu euskaldunagoei ematea. Arnasguneei, nahi bada.

Ez du iradokitzen aparte uzteko, inola ere, gurean erabat nagusi diren erdalgu-neak. Besteak beste, eta aldizkari honetan 2939. zenbakian Onintza Iruretak jaso bezala, “eremu euskaldunagoak gainerako eremuen euskalduntzerako baliabide eraginkorrago” bihurtu beharko liratekeela defendatzen du. Honatx proposamen

Tafallako gazte batek Oartzungo familia euskaldun batean ikasturte bat eman lezake, edo uda bat. Haiekin bizi, etxean lagundu, familiako beste kide bat izan

zehatzetako bat: *Euskasmus* bat asmatzea, eta erdalgunetako jendea euskal eremuetara joatea oporretan, esate baterako.

Boutade bat iruditzen zaizu, irakurle? Bada, ez nuke adanista agertu nahi zure aurrean, eta are gutxiago nator egile-eskubideak erreklamatzera –neure buruan bakarrik egon den zerbait delako, besteak beste–, baina antzeko zerbait pentsatu izan dut neuk ere. Nabardura: ez opor gisako *Euskasmus* bat, ezpada *au pair* formatuan.

Esaterako, Tafallako gazte batek Oiartzungo familia euskaldun batean ikasturte bat eman lezake, edo uda bat. Haiekin bizi, etxean lagundu, familiako beste kide bat izan, finean, eta libre ibiltzeko askatasun pixka bat ere bai, noski. Baina kontrako norantzan ere ikusten dut: Goizuetako gazte bat joan liteke Laudioko familia batekin bizitzera: euskaraz nola hala aritzen den bikote batekin eta haien seme-alabekin otorduak egin, planak elkarrekin egin... eta tarteka aparte ere bai.

Jakina, alde biek konpromiso erabatekoa erakutsi beharko lukete, eta ttantta-ka egin beharko litzateke, ondo neurtuta, erakunderen batek monitorizatuta, eta abar. Eta izena, ahaztu gabe; egitasmoarentzako izen egoki bat bilatzea beti da garrantzitsu. “Euskal au pair” eta antzekoekin bataiatzeko tentazioa lehenbailehen baztertuta, punpa-lasterrean dartzokit “Opera”, gris samarra baina erraz esatekoa; edo “Aupair-ak baditützü”, eijerragoa baina korapilatsuegia beharbada. Panazea litzateke? Inola ere ez, baina ez dirudi halakorik dagoenik. ●

Fruta freskoa, zure lorategian bertan!

Laranjondo, sagarrondo, limoioondo, mango, aguakatero... Aukera zabala dugu gure gardenean!

KIMUBAT
 — GARDEN

Urrestilla bidea
 Azpeltia
 697 250 292
www.kimubat.eus

Eskaneatu QR-a

GAZTEZULOk gazteei
informazioa eta
entretanimendua
euskaraz eskaintzen jarrai
dezan beste **25 urtez**

Parisko akordiotik hamar urtera:

Klima aldaketa indartzen, horri aurre egiteko ahalegina oraindik ahul

2015eko abenduan, duela hamar urte, munduko 195 estatuk Parisko hitzarmena adostu zuten, klima aldaketa murrizteko eta horren eraginei aurre egiteko xedez. Klimatologian eta nazioarteko harremanetan hainbat adituk testua kritikatu zuten hasieratik bertatik: helburu eskasak, martxan jartzeko mekanismo desegokiak, eta formulazio ahul edo interpretazio garbirik gabeko eduki gehiegi izatea leporatzen zioten. Hamar urte geroago, ondorengo COP biltzarrek ez dute oraindik norabidea zuzendu eta sendotu. Hoberik igurika genezakeen?

 NICOLAS GOÑI

2015eko abenduaren 12an, COP21en bukaerako hitzarmen testua adostu zen, bi asteko negoziaketa korapilatsuren ondoren. Laurent Fabius, orduko Frantziako Kanpo Harremanetarako ministroak eta COP21en presidentea, goi-bilerari amaiera eman zion, pozik, tribuna sinbolikoki joaz mailutxo berde batekin, eta hori esanez: “Mailu ttipia da baina gauza handiak egin ditzakeela uste dut”.

Une horretan pozik izan nahi zuten asko deseroso eta atsekabetuta sentitu ziren, esaldia bera, tresna arraro hura eta ospakizun giro hura ez baitzetozen bat hitzarmenaren edukiarekin, are gutiago adostu behar, baina, adostu ez zenarekin. Egun hartako France 2 telebista kateko albistegian elkarrizketaturikoen artean zegoen Jean-Noël Txetx Etxebe-

rrri, Bizi! eta Alternatiba klimaren aldeko mugimenduen sortzaile eta kidea, eta aurkezleak bere iritzia eskatu zionean zuzenki erantzun zuen, begirada ilun: “Gaur ospatzen ari diren horiek historiak epaituko ditu”. Klimaren aldeko mugimenduaren, klimatologoaren eta nazioarteko harremanetan aditu askoren iritziz, adosturikoa ez zen nahikoa berotze globala muga seguruaren azpian atxikitzeko, eta ondorioak latzak izanen ziren, bereziki klima aldaketan ardura oso guti zuten Hego Globaleko nazioetako biztanle txiroentzat.

HELBURU ESKASA EZARRITA ERE, EZ DA LORTU

Duela hamar urte, jadanik ongi baino hobeki ezagutzen zen biosfera arrisku handiko eremura ez jaurtitzeko gaitasuna

behar ez den berotze maila: XXI. mende bukaeran 1,5 gradu zentigradu gehiago gehienez, 1850-1900 urteetako batez bertzeko tenperatura globala erreferentziatzat harturik. Hala ere, Parisko hitzarmenak 1,5 graduko maila hobesten du, baina muga gaindiezintzat 2Cº-ko maila dauka.

Gradu erdiko tarte horretan asko dago jokoan: eremu tropikaletako koralen –eta beren bizimodua koralek lagunduta dutenen– biziraupena kolokan da, eta harago, klima aldaketak larriki kalteturiko eremuak zabalduko dira: 1.200 milioi pertsona gehiago ukiturik. Erraz idazten da. Eremu horietakoak dira itsasperatze mehatxupean dauden uharte apalak dituzten hainbat estatu txiki. 2015ean, Marshall Uharteetako gobernuak bultzaturik, ehun estaturen

RÉMY EL SIBAÏE - ACTION JUSTICE CLIMAT

Frantziako Estatuan 2025eko irailean klimaren aldeko martxak berpiztu ziren. Irudian, Parisen egindakoa eta Les Amis de la Terre elkarteak zabaldua.

koalizio bat osatu zen, hitzarmenak 1,5 graduko berotze muga xedetzat har dezan eskatzeko.

Alta, hitzarmenaren helburua malguagoa izateaz aparte, herrialde bakoitzak hitzarturiko neurri zehatzak zorrozki beteko balitu ere, mende bukaerarako berotze maila 2,5 eta 2,8 gradu artekoa izanen litzatekeela kalkulatu dute, hau da, iragarritako 2 graduetatik urrun. Honek erakusten du hitzarmenaren koherentzia eskasa, aditu askok 2015etik salatzen dutena. Baina, gainera, neurri horiek globalki behar bezala betetzen ez direnez, orain arteko ibilbidearekin jarraituz gero, 3 gradu ingurukoa izanen litzateke berotzea mende bukaeran. Hitzarturikoa betetzetik bereziki urrun dira Argentina, Indonesia, Iran, Mexiko, Errusia, Saudi Arabia, Thailandia, Tur-

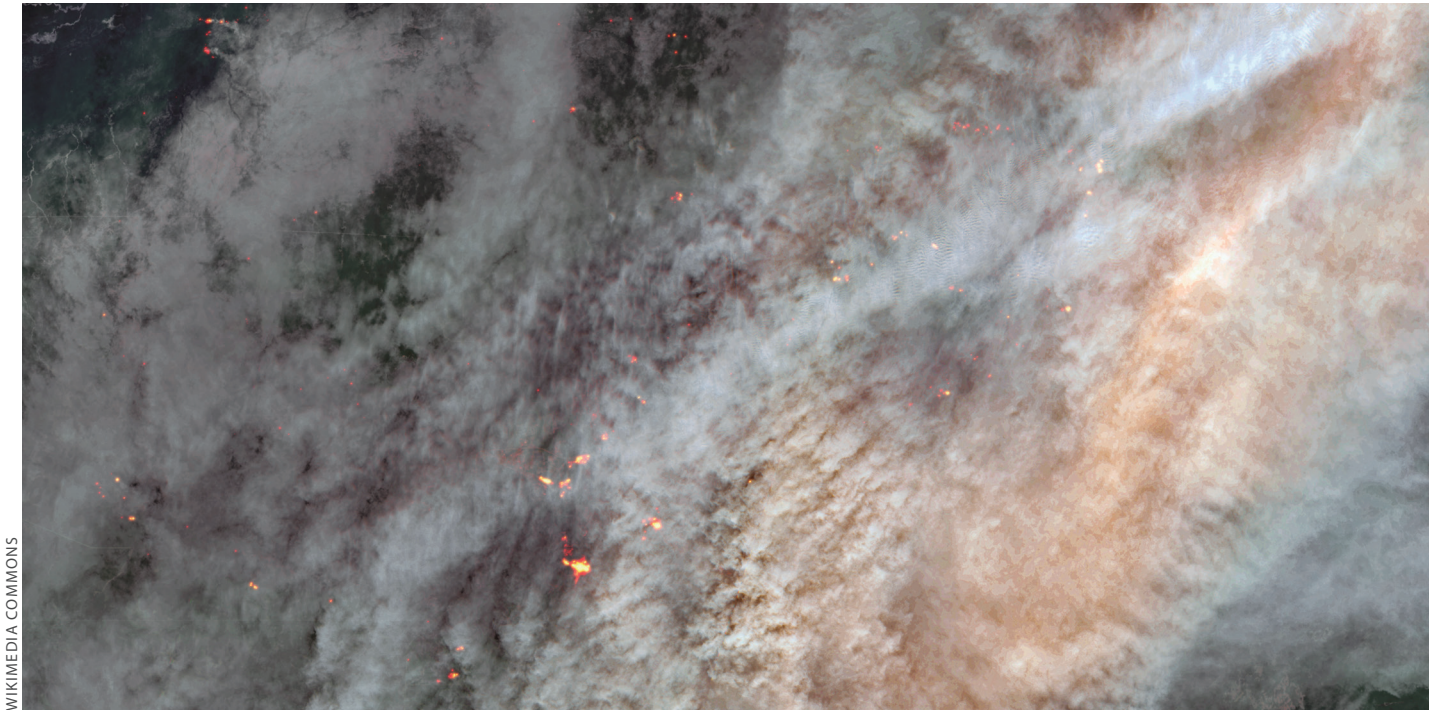
Parisko hitzarmenak helburuak azkarrago lortzeko estatuen arteko lehia sortu nahi izan zuen; baina ez zuen aurreikusi mekanismorik helburu orokorra lortuko ez balitz

kia eta Vietnam. Zerrenda horri AEBak gehitu genitzake... aurten hitzarmenetik atera ez balira.

Mende bukaeran gainditu beharko ez den 1,5 graduko maila jadanik eskura ezina dela diote klimatologoek, datozen hiru urteetan maila horretara iristeko berotegi efektuko gas kopurua isuriko baita, eta hori dagoeneko ezin da eragotzi, ez bada ekoizpen eta garraio sistema globalaren inertzia bat-batean deseginen lukeen mirakulu baten bidez.

MODELOEK EZ ZUTEN DENA AURREIKUSI

1970etik 2010era, munduko batez bertzeko tenperatura erregulariki ari zen igotzen, hamarkada bakoitzeko 0,19 gradu guti gorabehera. Baina azken urteetan berotze hori azkartu egin da, eta

Kanadako Alberta probintzian 2023ko suteak inoizko larrienak izan ziren; bertakoentzat hainbat osasun arazo sortu zituzten eta atmosferara karbono kopuru erraldoiak isuri. 2023an ekosistema lurtarrek karbonoa irensteko duten gaitasuna nabarmen murriztu zen, sute horien eta bertze hainbat eskualdeetako lehorte onorioz.

berotze tasa 0,27 gradukoa izan da 2015-2024 epean. Azkartze horrek eztabaidak piztu zituen klimatologoen artean: modeloak fidagarriak ote dira? Aldakortasun naturalean zerbait ezberdin gertatu ote da azkenaldian? Edo, akaso, atmosfera-
ren ezaugarrietan?

James Hansen klimatologoak, klima aldaketari buruz 1980ko hamarkadan alarma jo zuten lehenetariakoak, gaia aztertu du urte hasieran bere taldearekin argitaratu duen *Global Warming Has Accelerated: Are the United Nations and the Public Well-Informed?* (Berotze globala azkartu da: Nazio Batuak eta populazioa ongi informatuak ote dira?) artikuluan. Bertan, azaltzen dute 2023-2024 urteetako El Niño fenomenoak ez dela nahikoa azkartze hori esplikatze-ko, parametro nagusia zamaontzien aerosol sufredunen isurketen murrizketa izan zela –ARGIAko orriotan aipatu izan dugun bezala–, eta aerosol haien eragina ez dela aski ongi kontuan hartua orain arteko klima modeloetan.

Artikulu berean, Hansenek eta bere lankideek orain arteko modeloetan kontuan izan ez den bertze parametro bat seinaltzen dute: poloetako izotz urtzeak aurreikuspenak gainditu ditu, eta emendatzen jarraituko du. Horren ondorioz, ozeanoetako zirkulazio sakona, AMOC

akronimoz ezaguna, datozen hogeitahogeita hamar urteetan probabilitate handiz gelditu egin daitekeela diote. Hori, orain arteko berotzea ez bezala, azkarregi gertatuko litzateke eta ondorioak larriegiak lirateke –bereziki Europa mendebaldean–, behar bezalako moldaketa planak martxan jartzeko. Beraz, konponbideak argia izaten jarraitzen du: berotze efektuko gas isurketak masiboki eta berehala murriztu behar dira.

Mende bukaeran
gainditu behar
ez litzatekeen 1,5
graduko maila jadanik
eskuraezina dela diote
klimatologoek, hiru
urtetan maila horretara
iristeko gas kopurua
isuriko baita

David Ho, Hawaiiko unibertsitateko klimatologo eta ozeanografoak, egoera horrela laburbiltzen du: “Parisko hitzarmena jarraituz gero, mende bukaeran 2,6 graduko berotzea genuke, hitzarmen hori baino lehenagoko aurreikuspena 3,6 gradukoa zen, eta duela hogeitahogeitaz 4,5 gradukoa izanen zela uste genuen. Orduan, hobe da 2,6 graduko berotzea, baina arazoa da aurreikusi baino askoz larriagoak direla klima aldaketaren eraginak”.

ERREGAI FOSILAK, GELA ERDIKO ELEFANTEA

Parisko hitzarmena izenpetu zenetik, AE-Bak –historikoki berotze efektuko gas isurtzaile handiena– bi aldiz atera dira: lehenik 2020an –gero 2021ean berriz sartu ziren Joe Bidenen administrazioarekin– eta berriki, 2025ean. Iazko hauteskunde kanpainan, Donald Trump presidente berriak erregai fosilen erauzketa indartzeko asmoa iragarri zuen, eta hainbat aldiz klima aldaketa “iruzurra” dela erran izan du.

Iruzur egiteari dagokionez, ongi baino hobeki ezagunak dira erregai fosilen sektoreak 1970eko hamarkadatik eramandako komunikazio kanpainak, beren analisiak ezkutatu eta klimari buruzko zalantzak eta desinformazioa hauspoturik.

Gaur egun, sektore horrek ez du ukatzen klima aldaketa benetakoa de-

EUOPAR BATASUNAREN KONTRAESANAK

Edouard Morena zientzia politika ikertzaileak dioenez, 90 herrialdeko koalizio batek –Europar Batasunekoak (EB) barne– erregai fosilei buruz proposaturiko bide-orria ez zen COP30aren aurretik adosturiko gai zerrendan, baina bide-orria inposatzen saiatu ziren. Alde batetik erabat ulergarria da, aspaldidanik aitortu behar baitzen erregai fosilak lurpean utzi beharra, baina bestaldetik, argi zen aurkako posizioak zurrunduko zituela.

Morenak dioskunez, hala jokatzek, hedabideen arreta gai horretara bideratuko zuen, eta gutiago, adibidez, diruztatzearen arloan EBek egin maniobretara. Baina maniobra horiek eta bide-orriaren porrota tarteko, uharte-estatu txikiak EBtik aldendu ziren biltzarraren negoziaketetan. Gainera, *Le Monde* egunkarian Mathieu Goarek azpimarratu duenez, AEBak jadanik hitzarmenean ez egoteak ere ekarri du Hego Globaleko herrialdeen salaketa gehienak Europako herrialdeetara bideratzea, eta EB isolatua gelditzea –BRICS, Mexiko eta Indonesiaren estrategia bateratuarekin lerrokatu gabe–, herrialde zaurgarrien diruztatze eskaeren aurrean bere ardura historikoaz arta izateko gogo gutirekin.

Europako Legebiltzarrean 2024ean indartu diren eskuina eta eskuin-muturra ari dira balazta jartzen ardura historikoaren gaiari. Gainera, estatuen arteko desadostasunak tarteko, COP30erako prestaketa prozesua oztopatu eta atzeratu egin zen EBn, eta isurketak murrizteko bere bide-orria aski ongi landu gabe joan zen COP30era.

Bere sinesgarritasuna andeaturik, zaila izan zaio indar harremanetan posizio on bat mantentzea. Ingurumen-legegintzan, adibidez, EBk atzerapausoak ematen jarraitu du, eta hurrengo COPetan bere isurketa historikoen zama baizik ez zaio geldituko. Horrela ezin izango du beretzat mesedegarria den inolako hitzarmenik lortu.

EZINBERTZEKO LIDERGO BERRI BAT ERAIKI BEHAR

Alta, Europak ez du inolako interesik COPeko goi-bilerek bata bertzearen ondotik porrot egiteko: AMOC korrante sistema gelditzekotan, munduko eskualde kolpatuenetarikoa litzateke Europa; gainera, inportaturiko erregai fosilen menpekotasunetik atera beharra dauka, eta Txinak berriztagarrietan hartu duen lidergotik at bere bidea egin behar du. Duela urte guti EB oraindik liderra zen elektrifikazio globalaren arlo batzuetan –adibidez bero-ponpak–, orain Txinaren atzean dago, baina oraindik ez da berandu energia iturrien eskasia ekoizpen eta kontsumo eredu jasangarriagoekin konpentsatzeko.

Amy Dahanen iritziz, Europak orain arte izan duen nazioarteko “klima-aitzindari” izateko asmoa bateragarri egin behar du planetaren mugak kontuan hartuko dituen ekonomia berri baten ikusmoldearekin –ezin baitugu gehiago funtzionatu 1990eko hamarkadan ezarritako eredu ekonomikoarekin–. Baina hori zioen duela hiru urteko COP27aren ondoren, eta tarte honetan, egoera ez da aldatu.

Hegosudandar gazteek ez dute klima aldaketan ardurarik, baina horren eraginak gogorki pairatzen ari dira, beren lurraldearen zati oso handiak urpean egon baitira azken urteotan, 2019tik eurite urtaroa indartzearen ondorioz.

UNMISS

nik, baina bere aurkako neurriak malgutzen edo atzeratzen saiatzen ari da. Datu esanguratsua: Kick Big Polluters Out koalizioaren arabera, Brasilen egin berri den COP30eko parte hartzaileen %4 erregai fosilen lobbylariak ziren. Christophe Cassou klimatologoak jakinarazi duenez, justu Parisko hitzarmenaren hamargarren urteurrena bete den honetan, Frantziako delegazioak bidali du halako lobbylari kopuru handiena biltzarrera, horietarik TotalEnergies enpresako zuzendaria.

Duela bi urte Dubain egindako COP28ren bukaerako testuan, gutienenez erregai fosilak aipatzen ziren, nahiz eta formulazio ahul batekin, erregai fosilak erabiltzeari uztea argiki adierazi baino: *“Transition away from fossil fuels”* (Erregai fosiletatik at trantsizioa egitea). Halere, asmo horri zehaztasun gehiago emateko, aurten 90 herrialdeko koalizio batek bide-orria proposatu du, baina ekimen horren aurka agertu dira bertzte hainbat herrialde, batez ere erregai fosilen esportatzaileak edo energia horrekiko menpekotasun handia dutenak. Azkenean, duela bi urteko testuarekin konparatuta, aurrerapena baino atzerakada izan dugu, COP30eko azken zirriborroan ez baitira aipatu ere egiten energia fosilak. Bitartean, erregai fosilen karbono-isurien errekorra izan go da 2025ean.

HITZARMENAK LOTESLEAK EZ DIRENO, ERAGINKORTASUN GUTI

2015ean klimaren aldeko mugimenduak eskatzen zuen hitzarmenak hiru ezaugarri garrantzitsu bete zitzala: asmo handikoa, justua eta loteslea izatea. Hau da, berotze atalasea 1,5 gradukoa izan zedin -2 gradukoa izan beharrean-, herrialde txiroek klima aldaketari aurre egiteko eta haien ekonomiak deskarbonizatze

Erregai fosilen sektorearen interesak: petrolio eta gasa erauzten dituen TotalEnergies multinazional frantsesaren zuzendari nagusi Patrick Pouyanné, eta COP29 lideratu zuen Azerbaijango presidente Ilham Aliyev, COP29aren kariatara gasa “jainkoaren oparia” dela erran zuena.

finantza-laguntzak zehaztu zitzala, eta izenpetzaileak hitzarturikoa betetzeko legalki behartuak izan zitezela. Azken puntu hori bereziki gakoa da, asmo handikoa izanik eta diruztatze mekanismo egokiak zehazturik ere, hitzarmenak nekez lortuko baitu iragarritako helburua, hitzarturikoa ez betetzekotan ez bada ezer gertatzen.

Tamalez, konferentzia horien egitura juridikoak ez die estatu parte-hartzaileei ahalmenik ematen neurriak inposatzeko. Gainera, Parisko hitzarmenak estatuen arteko emulazioa sortzeko apustua egiten zuen, helburuak nork azkarrago lortzeko lehia bat, alegia. Baina ez zuen aurreikusten

estatu multzo baten jardunaren ondorioz helburu orokorra lortuko ez balitz, egoera hori zuzentzeko mekanismorik, nahiko aurreikusgarria zen arren.

Aldiz, CNRSeko ikerlari eta klima gobernantzan aditu Amy Dahanek azpimarratzen duenez, Munduko Merkataritza Erakundeak edo merkataritza hitzarmen bilateralek badute estatu izenpetzaileei arau lotesleak aplikarazteko eskumena. Hau da, 1990eko hamarkadatik merkataritzaren eta inbertsioen nazioarteko eskubideak gailentzen zaizkio klima larrialdiari, garrantzitsuagoak direlakoan.

Itxaropen pixka bat datorkigu, halere, Ozeano Bareko estatu ttipietatik: hango

Hernani 23 · 20004 Donostia

T. 943 420 624

zinkunegioptika.com

Bartzelonan 2019ko udaberrian klimaren aldeko martxa, Fridays for Future mugimenduen barruan. Azken urteotan Europako hego mendebaldean klima aldaketaren eraginak nabariagoak izan diren arren, martxa horiek urritu egin dira.

ikasle talde batek bultzaturiko ekimen baten ondorioz, aurtengo uztailaren 23an Nazio Batuen Auzitegi Gorenak iritzi bat plazaratu du, zeinean munduko estatuek klima aldaketari begira dituzten betebeharrak zehaztu dituen. Iritzi hori ere ez da juridikoki loteslea, baina erreferentzia sendoa izan daiteke estatu kaltetuenek galerak konpentsatzeko eramanen dituzten auzietarako.

MOLDAKETA, GALERAK ETA KALTEAK: NORK ORDAINDUKO?

Duela hiru urteko COP27an funts bat sortu zen, klima aldaketaren aurrean estatu zaurgarrien galerak eta kal-

Duela bi urteko
biltzarreko testuan
gutxienez erregai
fossilak aipatzen ziren
formulazio ahul batekin,
oraingoan hori ere ez,
atzeraka egin dugu

teak konpentsatzeko. Oso beharrezkoa zen funts hori, bereziki estatu zaurgarrienetarik gehienek klima aldaketan ardura oso guti dutela kontuan harturik. Bidezkoa da isurketa historiko handiak dituzten estatuek gehiago ordaintzea klima aldaketari aurre egiteko. Halere, funts hori sorretatik beretik mekanismo ahula da, eta zehaztu gabeko osagai asko ditu. COP30ean aurrerapenak espero ziren, baina arlo horretan adosturikoa ere eskasa da. Frantziako Réseau Action Climat sareak salatu duenez, zenbait herrialde garatu –tartean Europar Batasunekoak– ardura historikoa gutxitzen saiatu dira, euren finantza zama Hego Globaleko herriei pasarazteko.

Halako oinarriekin, nola sendotu liteke elkarrizketa multilateralerako konfiantza? Hain zuzen, hori saihesteko, gizarte zibilak proposamen osatuago bat aurkeztu zuen, honako puntuak dakartzana: finantzazio publikoa, bide-orriak dituen hutsuneei erantzunak –hala nola energia fosilen bazterzea martxan jartzeko–, moldaketak egiteko aurrekontua, eta adierazle egokiak, baita trantsizio justurako kooperazio mekanismo bat ere.

Moldaketentzako aurrekontu edo diru-baliabideei dagokienaz, COP30eko testuaren azken bertsioak kopurua hirukoiztea aipatzen du, baina hor ere esamolde ahulekin, ez baitu aipatzen hirukoizta izateko erreferentziatzko urterik –beraz, ez dago argi zein urtetako diru kopurua den hirukoiztu nahi dena–. Gainera, helburua 2030etik 2035era atzeratzen du. Moldaketan, helburu global berriaren ezaugarriak ere zehaztu dituzte, martxan jartzeko adierazleen zerrenda batekin, baina herrialde gehientzat ez da egokia. Zein luzea atseka-beteeen zerrenda. ●

Xilaba www.bertsosarrerak.eus
2025eko azaroaren 8tik
2026ko urtarrilaren 31ra

BIGARREN FASEA

AIHERRA
Abenduaren 6an,
17:00etan, Denen Etxean

MUSKILDI
Abenduaren 13an,
17:00etan, Posonpesenean

HIRIBURU
Abenduaren 21ean,
17:00etan, La Perlen

FINAL AITZINEKOAK

BAIGORRI
Urtarrilaren 10ean,
17:00etan, Plaza Xokon

BARDOZE
Urtarrilaren 17an,
17:00etan, Ezker paretan

FINALA!

D.LOHIZUNE
Urtarrilaren 31n,
17:00etan, Jai Alain

BIZKAIKO BERTSOLARI TXAPELKETA 2025

FINALA! ABENDUAK 20
zapata

BILBO
CASILLA . 17:00

Aitor Bizkarra Ruiz,
Aitor Etxebarriazarraga Gabiola,
Gorka Pagonabarraga Agorria,
Jone Uribe Albizuri,
Oihana Bartra Arenas,
Onintza Enbeita Maguregi,
Txaber Altube Sarriandia eta
Xabat Gallettebeitia Abaroa.

www.bertsozale.eus/bizkaikotxapelketa
www.bertsosarrerak.eus

Argia, Bilkas, bbb, Bilbao, ARGIA

Gourmet hiria plastikozkoa da

Donostiaren turistifikazioari zehatz erreparatzen dion lehen liburua italiar batek idatzi du, italiar baten begiradatik, eta italieraz. Italiarentzat, jakina. Gidaliburu bat izan asmo du, baina ez turistentzat, baizik eta hango herri mugimenduarentzat. Liburuaren bokazioa da Donostian gizarteak izan duen antolatzeke eta borrokatzeke modua kontatzea Italian, han ere aktibatu daitezen.

 GORKA PEÑAGARIKANO GOIKOETXEA

Urriaren 28an, neguko ordutegian sartu berri ginen Euskal Herrian, eta arratsaldeko zazpiak izateko minutu gutxiren faltan, ilundurik zen eta aurreko egun eta asteetan baino nabarmen hotz gehiago egiten zuen Donostiako Alde Zaharrean. San Jeronimo kaleko kriptan, hau da, liburu aurkezpen ugari egiten diren sotoan, hor parean bazen atentzioa ematen zuen ilara luze bat. Jende andana hori ez zegoen preseski aurkezpen batera sartzeko zain. Irekitzeaz zegoen aldameneko taberna, ezagun egin dena gaur egungo turismo liburuetan, esan nahi baita Instagramen, eta bi orduko ilara egiten ari ziren, geldirik eta egonean, pintxo batzuk jateko. Eta argazkia sareetan zintzilikatzeko. Eta horri esker, edo horren eraginez, turista gehiago eta gehiago erakartze-

ko. Parean, dozena bi lagun, euskaldun, kriptan bildu ginen, italiar batek Donostiako turistifikazioari buruz idatzi duen liburua ezagutzeko.

Marco Santopadre (Erroma, 1973) kazetari italiarra da. Sardinian bizi da, eta zenbait hedabide italiar eta ezkertiarretan idazten du, besteak beste, *Il manifesto*-n. Euskaraz ere argitaratu dira Italiako bere hainbat erreportaje, *Berria*-n, baita gaztelaniaz ere, *El Salto*-n. Lotura estua du Euskal Herriarekin, batez ere Donostiarekin. 1995ean heldu zen Gipuzkoako hiriburura estreinakoz, eta "maitemindu" egin zen herri mugimendurekin. Ordu-tik, ia urtero itzuli da Euskal Herrira. Bere begiekin ikusi du hiria nola aldatu den azken hiru hamarkadetan. Bere esanetan, "elkarbizitza" zegoen lehen turismoarekin, hau da, herri eta auzo dinamikari eu-

tsi ahal zitzaion nahiz turismoak ageriko presentzia izan urteko zenbait alditan, eta ñabardurekin, baina hala izan da hainbat hamarkadaz. Baina orain, "eraldaketa bortitza" gertatu da; batez ere, 2019tik hona. "Pandemiaren aldia mugarria izan zen, orduan apurtu baitzen turismoaren eta herritarren arteko oreka", dio Santopadrek. Hiru urte egon zen Donostia zapaldu gabe, eta, itzultzean, "flipatu" egin zuen Alde Zaharreko panoramarekin.

Hori ikusita, eta azken urteotan Euskal Herrira egin dituen bisitak aprobetxatuta, turistifikazioaren gaiari jarraipena egin dio Santopadrek, hiriko hainbat aktibista eta ekintzaile elkarrizketatu ditu, eta horien ahotsak liburu batean bildu: *La rivolta nella città di plastica* (Matxinada plastikozko hirian). Italiako argitaletxe batekin, italieraz kaleratu du liburua. Gal-

detu diote ea euskarara itzuliko ote duen; ezezko borobila eman du. Euskarazko eta Euskal Herrirako aldaera bat lantzekotan, gauza asko aldatu behar lituzkeela dio. Izan ere, liburua italiarrentzat dago idatzita, Donostia ezagutzen duen italiar baten ikuspegitik. Hortaz, Italian aurkeztu du liburua, baina baita Donostian ere.

GIDALIBURUA, HERRI MUGIMENDUENTZAT

“Italian, bereziki asko idatzi izan da Espainiako Estatuko turismoaren inguruan, baina normalean fokua Kanariar irletan ipintzen da, edo Balearretan, Bartzelonan, Madrilan... eta zerbait bai, baina gutxi, Bilbon, Guggenheimengatik”. Herriarren turismo-gosea elikatzea helburu duten artikuluez aparte, “turismoari aurre” egiten dieten protesta eta mugimenduei buruz ere idazten da Italiako

prentsan, “noizbehinka”, Santopadrenen esanetan. Protestako mezu, balio eta proposamenei buruz baino, ohikoena izaten da ekintza ikusgarriren baten inguruan idaztea, eta irudiak erakustea. Munduari buelta eman zion irudietako bat izan zen Bartzelonan hainbat manifestarik ur-pistolekin turistak busti zituztenekoa. Herriarrak eta turistak parez pare ipini zituen gertakari horren ubera mediatikoak, *versus* batean bezala. Hori ez da, baina, Donostiako turistifikazioa salatu eta desazkundu turistikoaren alde lan egiten duen Bizilagunekin plataformaren estiloa: Donostiako Parte Zaharrean pintxo eta gazta-tarta bila zoro moduan ibiltzen diren turistak interpelatu baino, donostiarrei mintzo zaie, auzotarrei, auziaren gaineko kontzientzia eta aktibazio herritarra sustatzeko. Egoeraren errua *giriei* egotzi ordez, seinalatzen dituzte turistifikazioa-

rekin aberasten direnak, inbertsiogile eta espekulatzailak, baita ostalaritza, garrarioa eta eraikuntzako enpresariak ere, eta horiekin konplizitatean diharduten botere mediatiko eta instituzionalak ere bai. Liburua osatzeko, Bizilagunekin plataformaz gain, Parte Zaharrean Bizi auzo elkarte, Saretxe etxebizitza sindikatua eta beste zenbait herritar eta ikerlari izan dira idazlearen iturri eta laguntzaile.

Donostiako gogoetak eta esperientziak Italiara eraman nahi ditu Santopadrek. Bi arrazoiengatik: batetik, Donostia ere gentifikatuta eta turistifikatuta dagoelako, jakingarri zaielako italiarrei; eta bestetik, eta batez ere, Italiako herri mugimenduarentzat lagungarri izan daitekeelako haien gogoeta eta eztabaia propioetarako. Horrexegatik, idazkera ulerterraz eta kapitulu laburretan idatzi du liburua, ez zuelako “akademikoentza-

Marco Santopadre kazetari italiarra, Donostiako Alde Zaharrean, turisten ilara baten baten erdian.

ko liburua” izaterik nahi, baizik eta mugimendu sozialei eta herritar arruntei begirakoa. Izan ere, Santopadreren esanetan, Italian ez dago turistifikazioaren aurkako borroka behar bezala egituratuta. Lehenbizi, gogoeta kolektiboa behar dela uste du.

Horrek piztu zuen hasieratik Santopadreren arreta: Gipuzkoako hiriburu-ko mugimendu sozialen artikulazioak. “Historikoa” dela dio. Honela dio lehen kapituluaren.

Beste inon ezagutu ez dudana ikusi dut hemen: gizarte oparoa, indartsua, eta borrokarako ohitura politikoa duena. Liluratu egin ninduen herri mugimendua askotarikoa izateak, eta artikulatuta egoteak, nahiz eta ezberdintasun politikoak eduki eta alde nabariak izan, gaitasuna dute helburu amankomunen alde borroka egiteko. Zalantzarik gabe, klase borrokaren eta nazio askapenaren aldeko borrokaren arteko nahasketa original baten emaitza zen, baita gatazka politikoan zehar garatutako elkartzasun eta komunitate zentzu sendoarena ere.

Italiano gizarte mugimenduak eta sindikatuak ez dira ari hain zuzenki turismoari begira lanean. Ez daukatela agendan dio Santopadrek. “Orain hasi dira batzuk, batik bat etxebizitzaren auziarekin dabiltzanak”, bere esanetan, azken urte gutxian nabarmenago ikusten ari direlako Airbnb eta etxebizitza turistikoaren hedapenak “uneko arazoak eta epe luzekoak” sortzen dituela. Egin dituzte ekintza puntualak, Airbnb-ko apartamentuetan sabotajeak, adibidez, baina “antolakuntza gutxi” dagoela uste du.

Auzi historikoa delako, segur aski: “Etxebizitzaren auzia, Italian, alokairuen prezio altuak salatzean oinarritu izan da, okupazio-ekintzen bidez borrokatuta; hutsik dauden etxebizitza publiko eta pribatuak okupatu, protesta eta ekintza ugari egin, eta eutsi”. Izan ere, ohartarazi duenez,

hainbat hamarkadatan migrazio fluxu handiak izan dira Italia iparraldera, herrialdearen hegoaldeetik eta atzeretik jende asko joan baitzen Italiako fabriketara lanera, eta horiei, propio, alokairu oso merkeak eskaintzen zizkieten. Orain, itxuraz, publikoak ziren eraikin horiek oso-osorik pribatizatzen ari dira, eta prezio guztiak garestitzen, alokairu-prezioa bost aldiz biderkatzeraino. Santopadreren esanetan, etxebizitzaren auzia, turismoaren eraginpean ulertu baino, aipaturiko kontu horien pean politizatu izan da gehiago. Baina esandakoa: “Orain arte”.

DONOSTIA, “PLASTIKOZKO HIRIA”

Liburuaren tituluan aipatzen da: “plastikozko hiritzat” dauka Santopadrek Donostia. Munduko beste hiri turistifikatu batzuei “Disneyland hiria” ere esaten zaie. Baina finean, gauza bera dira: “Hiria jada ez dago herritarrentzat egina, edukiz eta zentzuz husten da, eta hiria, edo auzo konkretu bat, turistaz betetzen

den parke tematiko bat bihurtzen da; sinpleki, espazioa okupatzen dute kontsumitzeko”. Segmentu turistikoak aipatu ditu, eta Donostia, nazioarteko erakusleihoan, *hondartza*, *gastronomia* eta *kirola* etiketen pean katalogatzen dela esan du kazetari italiarrak. “Donostiako Alde Zaharra edukiontzia bat da”, laburbildu du: “Lehen, beste auzo batzuetan baino euskara gehiago entzun zenezakeen, baina orain, gaztelania ere ez duzu entzuten”.

Nortasunaren aspektu horretan, tabernen izaerari erreparatzea interesgarria dela uste du Santopadrek. Langileengandik hasita askotan, baina batik bat, ipintzen duten musikari kasu egiteko aholkatu du. “Taberna bakoitzak bere musika estiloa zeukan, gutxi gorabehera bazenekien zer jende topatuko zenuen bakoitzean... Orain, baina, tabernak *leku* bilakatu dira”. Gehientsuenak ere “neutroak”, bere iritziko. Nortasunik gabeak.

Bestalde, dendak. “Jada ez daude dendak normalak”. 2019tik hona, Donostiako Alde Zaharreko *souvenir* dendak “biderkatu” egin direla esan du, sentsazio hori du, eta dendak egon badaude, “baina hiritarren egunerokoan ez dira erabilgarriak”. Auzotarrentzako establezimendu eta sozializatzeko lekurik gabe, auzotarrik ez. Edota alderantziz.

BERE BURUA JATEN DUEN ANIMALIA

Kanpora begira, gastronomiak pisu handia duen hiria da Donostia. Pintxoek ezaugarritu dute azken hamarkadan, eta segitzen dute oraindik, erreportajea abiatzeko adibidean aipaturiko turisten ilarak bezala. Baina batzuetan konpetentzia eta bestetan osagarri den lehiakidea agertu zaie pintxoek: gazta-tarta. Ugaltu egin dira gazta-tarta zati bat hartu eta kalean, erdi oinez, erdi geldi, jatea eskaintzen duten establezimenduak. Eta ibili argi, Donostiatik harago ere joaten ari baita *Basque cheesecake* marka: Bilbon eta Iruñean bada establezimendurik dagoeneko, eta nazioartean, Berlin, Istanbul, London, Tokio eta Dohara ere iritsi da, besteak beste.

Gazta-tartaren gaiak galde-tuta, “marka bat gehiago” dela dio Santopadrek. Hemendik

Barrio Chino

Marco Santopadre

La rivolta nella città di plastica

La resistenza alla turistificazione nel Paese Basco

REDSTARPRESS

BERA ERE, KANPORATUA

Erroman jaio zen 1973an, erdigune historikoan, Panteoiaren eta Navona plazaren inguruan. Umemokoa zenean, auzoa “herri txiki bat” zela oroitzen du. “Erroman, Donostian bezalaxe, duela ehun urte ere tradizio turistikoa zegoen, baina Erromaren erdiguneko auzo hori oso popularra zen: merkatu herrikoia zegoen, haurrok kalean jolasten genuen, adineko emakumeak kalean eseri eta tertulian egoten ziren... Baina 1990ean, lehenbizi gentifikazio prozesua hasi zen, eta gero turistifikazioa”. Alokairuen

prezioak igotzen hasi ziren. Auzokide gehienak hiriaren kanpoaldera joan ziren bizitzera, eta klase altuko jendeak hartu zuen erdigunea, hala nola zinemako aktoreek. Klase altuko jendea, ordura arte, hiriaren iparraldean bizi zen, baina urte gutxitan, biztanleria eta giroa erabat aldatu ziren erdigune historikoan. Santopadreren familiak ere hiriaren kanpoalderantz egin zuen mudantza. Han, alde zaharrean bizilagun izandako jendea topatu zuen.

“Parke tematiko bat da Erroma”, adierazi du. “Erdiguneak eta inguruko auzoak ez dute izaera herrikoirik”. Turismoak “erabat janda” daukala dio. Besteak beste, turismo erlijiosoak. Erromesaldia hegazkinez egiten baita egun.

Duela zortzi urtetatik Sardinia irlan bizi da Santopadre. Aipatu du han ere turismoak ikaragarritzko pisua duela, uda sasoian bereziki, eta duela mende erdi existitzen ez ziren herriak sortu dituela industriak, batik bat irlaren ipar ekialdean. Mendebaldean, uda sasoiak aparteko turismoa ere badagoela aipatu du, hala nola 25.000 biztanle dituen Algheron. Katalanaren dialekto bat hitz egiten da han, baina galtzen ari da, eta galduko da, kaze-tari italiarraren esanetan. Sardinian, sardiniera ere galduko dela uste du Santopadrek, ez baita ez eskolan eta ez hedabideetan existitzen. Turistifikazioarekin, gainera, prozesua azkartzen ari da. ●

urte batzuetara “beste fenomeno bat” agertuko dela uste du, eta gero beste bat, eta beste bat. “Turismoaren industria jatun handia da” dio, lurraldea merkatuan bereizgarri egiteko, bertako kulturako elementuez elikatzen delako; “eta bere burua jaten du, eta oraindik eta handiagoa egiten da”, adierazi du, elementu bereizgarri horiek artifizialki sortzeko eta puzteko gaitasunari erreferentzia eginda. “Beharra du, eta izango du, gehiago hedatzeko”.

LARRIALDI KLIMATIKOAREN ERAGINA

Italiako politika instituzionalean, ezker-eskuin, turismoaren aldeko apustua handia dela dio kazetari italiarrak. Baina bisio kapitalista falta zaiela uste du, bai

behintzat Espainiako eta Frantziako Estatuarekin alderatuta. Bi horiek argiagoak dira, estrategia hobeak. Santopadrek dio azpiegiturak falta zaizkiola Italiari industria turistikoan urrats handiak emateko, eta ez dela ez dutelako nahi, “klase politikoagatik” baizik.

Baina desio ez duten mugarekin ari dira topatzen: aldaketa klimatikoa. Sardinian bizi da Santopadre, Mediterraneoan, eta bere begiekin ikusi du: turistentzat ere ez da erakargarria hiru hilabetez 35 eta 40 graduko temperatura duten lekue-tan egotea nahiz eta hondartza eta ikusgarri ederrak izan aukeran. “Duela hamar urte, gauez tenperaturak jaitsi egiten ziren eta lo egin zenezakeen; orain, aste batzuetan apenas deskantsatzen dugu; nork etorri nahiko du hona?”.

Hortaz, turismoaren industria dagoneko ari da iparralderago joaten. “Turistek hondartzara joaten segitu nahi izango dute, eta Mediterraneoan ezingo denez, gorantza egingo dute”, dio. Euskal Herria ikusten du jomugan italiarrak: bere ustez, gutxi gorabehera, aldaketa klimatikoaren eraginez hirukoiztu egin daiteke turismoa Kantauri itsasoan. “Euskal Herria, lehen, ez zen oso erakargarria, euri asko egiteko fama zuen... baina orain? Zenbat euri egiten du udan?”, erretorikoki galdetu du. Eta errealitate eta joeren aldaketa ez dela soilik turismora bideratzen nabarmendu du. “Bizitzera etortzeko ere interesgarria izango da”. Etxetik lan egiteko aukerak hedatuta, karamelu gozoa da errenta ona duten familientzat. “Nik ere egingo nukeen!”, esanez finitu du. ●

Zigilu hauen atzean, zapore on eta kalitate handi bat baino askoz gehiago dago. Klima eta paisaia paregabeak. Jakinduria eta lana daude.

HEMEN DAGO NAFARROA

Reyno Gourmet
NAFAR KALITATEA

ReynoGourmet.com

NAVARRA : NAFARROA
Una forma de funcionar | Our own way | Guazak egiteko dugun modua

“Etxebizitzak doakoa izan beharko luke mundu guztiarentzat”

Duela hamalau urte iktus bat izan zuen Eleder Lacuesta (Donostia, 1974). Horrek orekari, ikusmenari eta mintzamenari eragin zien, besteak beste. Azken urteetan desgaitasunari buruzko kontzientzia eta informazioa handitu den arren, salatu du irisgarritasunari dagokionez gauza asko daudela hobetzeko oraindik: “Ikusten da gauza asko legea betetzeko egiten dituztela, eta ez dituztela desgaitasunen bat duten pertsonek egiten”.

 OLAIA L. GARAIALDE DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

37 urterekin, esfortzu handia egin ondoren, iktus bat izan zuen Eleder Lacuesta. Hasi-eran, medikuek ez zekiten ongi zerk eragin zuen iktusa, baina zenbait proba egin ostean, esan zioten genetikoaren garuneko malformazio arteriobenoso baten ondorioa zela. Gainera, ez zekiten berriz gertatzeko probabilitatea zenbatekoa zen, baina Iruñean artatu eta gero, esan zioten gainerako biztanleriaren probabilitate iguala duela. Iktusak kolpe batez aldatu zion bizitza: “Eskerrak gaztetan izan zela. 60 edo 70 urterekin zailagoa izanen zen”.

Iktusak, beste gauza batzuen artean, orekari, ikusmenari eta mintzamenari eragin dio. Hori dela eta gorpildun aukia erabiltzen du, eta ibilaldi motzerako eskorga. “Erraza da alde batera edo bestera erortzea. Horregatik, deitzen diote *mozkorarren gaitza*. Psikomotritate fi-

nari (eskuen edota behatzen mugimenduari) eragiten dionez, ezin dut bihotz irekiko ebakuntzarik egin. Lehen ere ezingo nuke, baina behintzat saiatu bai”, esan du barrezka. Horrez gain, ikusmen bikoitza duenez, partxea darama ezkerreko begian.

Mintzamenaren ondorioak izan ditu iktusak, eta logopedarengana joan behar izan du ahozketasuna lantzerantz: “Iktusa eman zidanean uste nuen beti bezala hitz egiten nuela, baina jendeak ez ninduen ulertzen zezelka ari nintzelako”. Poliki-poliki eta logopedaren laguntzaz ahozketasuna landu du: “Geroz eta hobeto ulertzen naute eta nire esfortzua geroz eta txikiagoa izan behar da. Zarata handia dagoen lekuetan edota asko hitz egiten badut, nekatu egiten naiz eta ezta-rria mintzen zait”.

Traba arkitektonikoak

Iktusa izan baino lehen Donostian bizi zen pisua partekatzen, baina etxea ez zen

“Etxe askotan gauza asko ez dira behar bezain eskuragarri eta eroso egoten. Askotan, hori, gauzak gure kabuz egiteko oztopoa izaten da”

irisgarria. Zortzigarren solairuan bizi ziren, eta igogailua soilik zazpigarren solairura iristen zen. Etxe barruan ere eskailerak zituzten. Hori dela eta amaren eta lagun baten laguntzaz etxebizitza berria aurkitu behar izan zuen. Salatu du orokorrean etxeak ez direla irisgarriak izaten: “Oraingo etxeko ateak zabalak dira eta sukalde-gainekoa pixka bat baxuagoa da. Halere, aldaketa batzuk egin

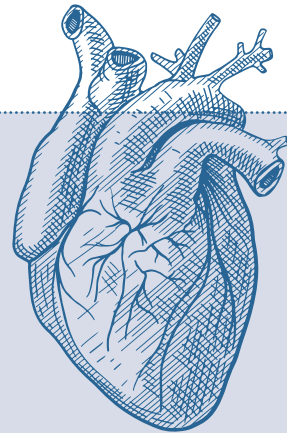
“Espaloi batzuk txikitu dituzten arren, oraindik ere espaloiak dira, eta niretzat zein aulkiarentzat txarrak dira. Printzipioz, denak espaloirik gabe izan beharko luke”

ditut: osabaren laguntzaz heldulekuak jarri nituen eta bainuontzia dutxagatik aldatu”.

Gaineratu du sukalde-gaineoak “oso altuak” izaten direla: “Etxe askotan gauza asko ez dira behar bezain eskuragarri eta eroso egoten. Askotan, hori, gauzak gure kabuz egiteko oztopoa izaten da”. Horregatik, uste du etxebizitzak ekono-

mikoki zein arkitektonikoki irisgarriak izateko neurriak hartu behar direla: “Etxebizitzak doakoa izan beharko luke mundu guztiarentzat. Horrela ez denez, uste dut desgaitasunen bat dugunontzat ekonomikoagoa izan beharko lukeela”.

Urteekin iruditzen zaio desgaituak diren pertsonen eskubideen inguruko kontzientzia eta informazioa handitu dela. Alabaina, nabarmendu du gauza asko geratzen direla egiteko oraindik: “Ikusten da gauza asko legea betetzeko egiten dituztela eta ez dituztela desgaitasunen bat duten pertsonen egiten. Adibidez, espaloi batzuk txikitu dituzten arren, oraindik ere espaloiak dira, eta niretzat zein aulkiarentzat txarrak dira. Printzipioz, denak espaloirik gabe izan beharko luke, baina ez da horrela”. Halere, ez du esperantza galdu, eta uste du “poliki-poliki” gauzak aldatzen ari direla. ●

GORPUTZEKO ATAL BAT?

Bihotza. Maila sinbolikoan bihotza izateak asko esan nahi du. Maila fisikoan ere, taupadek mugimendua sortzen dute.

“ ”

Injustizia dagoen bitartean borrokarako grina egon behar da

Joxe Iriarte, *Bikila*

Bizitza osoa egin du politikan Bikilak (Errenteria, Gipuzkoa, 1945), horietako gehienak politikari profesional gisa, LKIn eta Zutiken. Aurretik ETAko militante ere izan zen, 1960ko hamarkadan. Gaur egun, EH Bildun dagoen Alternatiba alderdikoa da. *Hau mundu petrala gurea!* (*Hankaz gora jartzeko ahaleginetan*) liburu mardula idatzi du aurten, XX. eta XXI. mendeetan ezkerrek munduan eta Euskal Herrian izan dituen une eta gai garrantzitsu ugariaren bueltan.

 XABIER LETONA BITERI DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

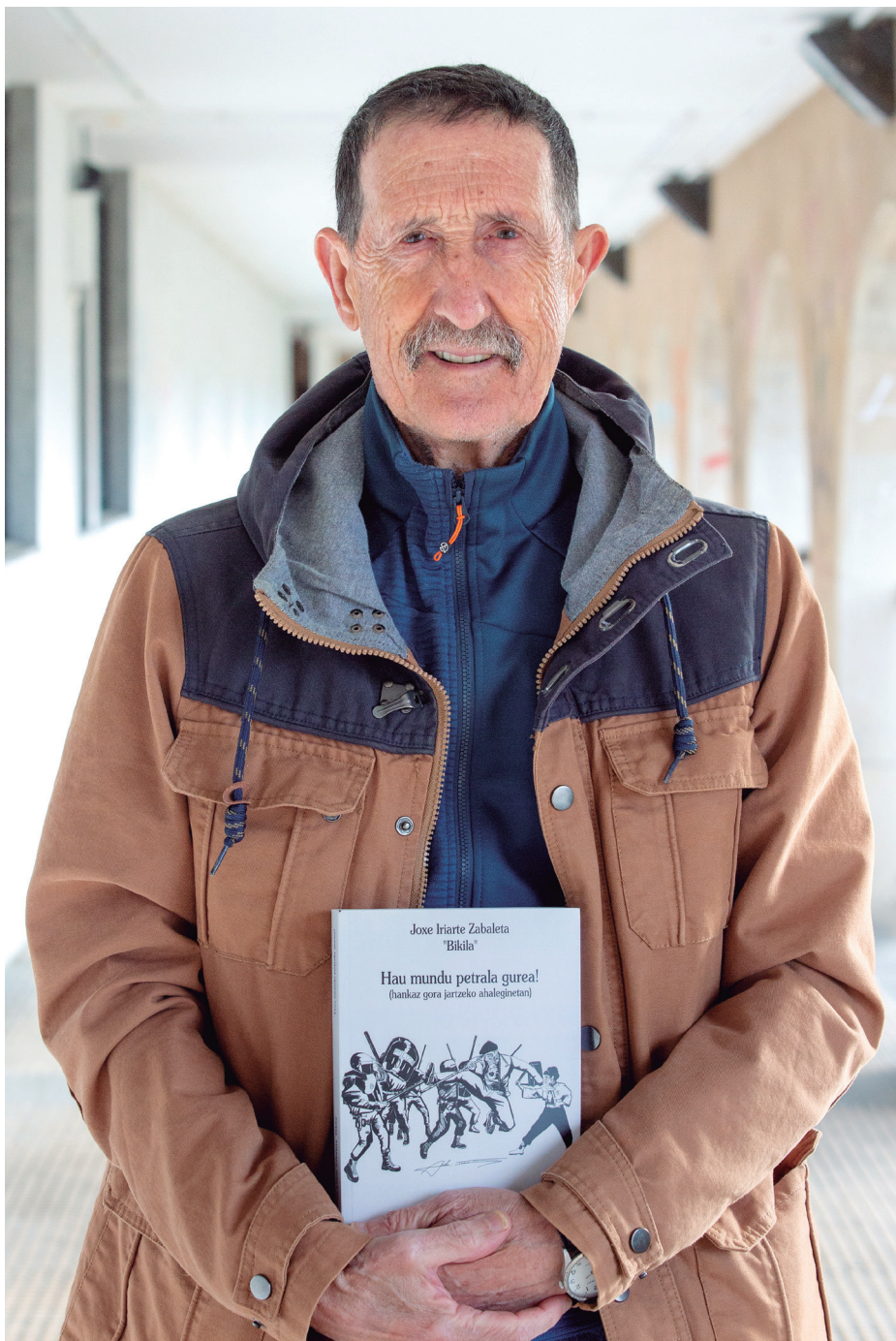
Oiartzungo plazan bildu gara elkarrizketa egiteko. Bikilak iktus bat izan du duela gutxi. Ongi dago, baina arrastoak ere utzi dizkio, nekatuta bukatu du ordubeteko elkarrizketa. Aldarte onarekin ikusten zaio, alabaina, Behobia-Donostia lasterketaren bezperan egin dugu elkarrizketa 80 urteko gizonarekin eta zera dio: “Apuntatuta nago eta joan den astean egin nuen hamar kilometroko lasterketa bat, baina oraindik ez dakit Behobian aterako naizen”.

XX. mendean ezkerrean giltzarri diren gai ugari landu dituzu liburuan, aktualitatekoak ere bai. Zure testamentu politikoaren gisako bat da?

Oraindik bizi naiz, baina hainbat gauzatan bueltan nago. Militantzia aktiboa dut, baina bigarren mailakoa eta horrek eman dit aukera nire bizitza militanteaz hausnartzeko eta ondorioak ateratzeko. Horietan badago ideia bat nire pen-

tsamendu guztia zeharkatzen duena: iraultzarako inoiz baino arrazoi gehiago ditugu maila guztietan, baina iraultza ez dago jendearen pentsamenduan. XX. mendean Rosa Luxemburgok zera esan zuen: “Sozialismoa edo basakeria”. Oraindik ez dugu sozialismoa lortu eta basakeria hor dago.

Zer gertatu da? Erreformismo klasi-koak pentsatzen zuen erreformaz erreforma aldatuko zuela gizartea, baina errefor-

mismo hori azkenean sozial-liberalismo bihurtu da, kapitalismoan integratu da. Eta ikuspegi iraultzailea? Parisko Komunaren porrota atzean utzita, iraultzaileen asmoa izan zen iraultza insurrekzioa medio lortzea; Errusiako iraultzak lortu zuen hori, nahiz eta gero guztiz desbideratu zen. Txinan, Kuban eta gisa horretako herrialde batzuetan gertatu zen iraultza, baina herrialde industrializatu modernoetan ez. Horrek eman behar digu zer pentsatu.

Eta zuk galdetzen diozu zure buruari ea erreformismoaren eta iraultzaren artean baden beste biderik.

Gramscik [Antonio] esan zuen ekialdeko gizarteetan estatua oso boteretsua dela eta gizartea, berriz, ahula. Horietan estatuak ez du errorik gizartean eta errepresioa medio menperatzen du. Mendebaldean, aldiz, estatua oso errotuta dago gizartean, eta gizarteak badu penetrazio bat estatuan. Orduan, berak lubakien

estrategia asmatu zuen: hau da, estatua-ren barruan lubakiak sortu behar dira, esparru batzuk indartzeko eta konkistatzeko; baina, aldi berean, aldian aldiro eraso estrategia bat ere behar da, kapitalismoak krisiak dituen erasora jotzeko. Beraz, uztartu behar dira epe luzera lantzen dituzun erreformak eta aldaketak, ahal denean egiten diren hausturekin.

Adibidez, noiz sortzen da egoera apurtzaile bat? Katalunian ikusi dugu hori. Ez zen iraultza sozialista bat, egoera bat erreformatu behar zen, baina iraultza demokratikorako egoera bat sortu zen. Kataluniako independentismoa ez zegoen prestatuta horretarako eta Espainiako Estatua gailendu zitzaion.

Euskal Herrian ere gertatzen dira tentsio politiko horiek: EH Bildu sendo ari da instituzioetan erreformaren bidean, eta Mugimendu Sozialistak instituzioak errefusatu eta hausturaren bidea aldarrikatzen du.

GKSren estrategiak politika egiteko aukera gutxi ematen du eta aldaketak bideratzeko aukerak galtzen dira. EH Bilduren estrategia argia da, instituzioen bitartez aldaketak eragitea, baina horrek ere baditu bere arazoak. Une batzuetan hausturak lortzen ez badira, integratuta geratzeko arriskua du, instituzioetan goxo geratzeko arriskua.

Liburuan zure testuak dira nagusi, jakina, baina beste autore batzuen testu luzeak ere sartu dituzu.

Bai, bi ikuspegirekin. Batzuetan testu horiek nik pentsatzen dudana adierazten dute, baina nik adierazten dudana baino askoz hobeto; eta beste batzuetan, dauden eztabaiden erakusgarri dira eta, beraz, eztabaida horietan sakontzeko edo imajinazioa xaxatzeko balio dute.

Faxismoak eta faxismoaren aurkako borrokak leku asko hartzen du liburuan. Urriaren 12an Gasteizen izan ziren Falangekoak, Iruñean Vito Quiles urriaren 30ean. Nola egin behar zaio aurre faxismoari?

Faxismo horiek eta XX. mendekoak desberdinak dira, baina parekotasunak ere badituzte. Lehenengo faxismo hark Sobietar Batasunaren iraultza zuen aurrez aurre eta oligarkia faxismoan antolatu zen langileria suntsitzeko; oso oldarkorra zen, gizartean oso egituratua eta, gainera, militarki antolatua.

Gaur egungo faxismoak helburuetan ez du antz handirik faxismo harekin, hark gizon eta nazio berriak aldarrikatzen zituen. Gaur egungoak balore kontserbadoreak defendatzen ditu, bere helburua ez da haustura, baizik eta egungo estatu liberalaren bidez, estatu oso eskuindarra eta gogorra eraikitzea.

Falange hutsaren hurrengoa da hemen, arriskua Vox da. Orduan, Falangea badator, zer jarrera erakutsi behar da? Ondo dago protestatzea, memoria historikoa medio halako bilkurak galaraztea eskatzea, baina talka bilatu behar da? Ez dut uste hori interesgarria denik. Interesgarriagoa iruditzen zait manifestazio jendetsuak egitea, adierazteko Vox, Falange eta horrelakoak ez ditugula nahi gurean, eta ideia horren inguruan mugimendu zabal eta jendetsua egituratzea. GKSren estrategiak borrokaren estetika irudikatzen du, baina gaur egun ez da faxismoaren aurkako eraginkorrena. Dena den, beren ekarpena kontuan hartzeko da.

Fronte Herritarraren zalea zara, Frantzian egin duten bezala. Azaltzen duzunez, parlamentuaren zepotik askatzeko, PSOEn menpekotasunetik libratzeko, eta kalea eragile bihurtzeko. Azaldu dezakezu Euskal Herrian fronte hori nola ikusten duzun?

Fronte hori, batetik, instituzioetan antolatatu behar da, eta EH Bildu da horren

“ ”

Iraultzarako inoiz baino arrazoi gehiago ditugu maila guztietan, baina iraultza ez dago jendearen pentsamenduan

abiapuntua, baina hori ez da nahikoa. Fronte hori eraginkorra izateko arlo politiko eta sozialean ere antolatatu beharko litzateke. Horretako EH Bilduk aliantza kontrahegemonikoa osatu beharko luke sindikatu eta mugimendu sozialekin batera.

1970eko hamarkadan Oskorri eta Imanol Larzabalen jaialdi batzuetan “Gorriak kanpora” oihukatzen zutela diozu. Ba al dute zer ikusirik komunista haiek eta gaur egungo Kontseilu Sozialistako komunistek?

Bi belaunaldi desberdinak dira, testuinguru desberdinetan sortutakoak. Komunista berriak ezker oso ahul dagoen une batean sortu dira. Garai hartan, aldiz, ezkerrek izugarritzko indarra zuen. Hemen sei erakunde komunista ziren eta ezker abertzalea komunista ez bazen ere, ezkerreko ideologia partekatzen

zuen haiekin. Baina garai hartan, nazio arazoaren inguruan sektakeria handia zegoen: banaketaren funtsa zen estatu mailako erakundeak izatea edo euskal alorrekoak. Horretan zetzan espainolista izatea edo ez, eta euskal alorrekoek gorria izatea espainolismoarekin lotzen zuten. Hori lehenbiziko kantaldietan izan zen, 1976aren bueltan, gero aldatzen joan zen. Edozein modutan, geroago ere gertatu zen. Iruñean Germán [Rodríguez] hil zutenean, Errenteriako asanbladan guk bandera gorria atera genuen eta sektore bat “gorriak kanpora” oihuka hasi zen. Nik inoiz ez dut izan nire burua espainoltzat, baina garai batean uste nuen estrategia estatu mailakoa izan behar zela. Gero esperientziak erakutsi dit ezetz.

Gaur egun, Mugimendu Sozialista oso bakartuta ikusten dut, eta horregatik badu arriskua sektarismo apur batekin jokatzeko. Hala ere, interesgarria da egiten ari diren ahalegina eta garrantzitsua da egungo Euskal Herrian erakunde komunista bat izatea.

80 urte dituzu, mundua dagoen moduan dago eta, hala ere, dena da borrokarako deia liburuan. Ez dago etsipenerako lekurik hainbeste borrokatu ondoren?

Ez. Niretzat injustizia dagoen bitartean borrokarako grina egon behar da. Hainbeste urtetako borrokaren balantzea

korapilatsua da, baina subjektiboki ez naiz damu. Pentsatzen dut nire bizitza alde horretatik oparoa izan dela, me-rezitakoa, eta geratzen zaizkidan urte apur hauetan borrokan jarraitzeko asmoa dut. Niretzat zorte itzela izan da jubilatuen mugimenduarekin topo egitea, horrek gure belaunaldiko jendearekin borrokarako espazio bat izateko aukera eman dit eta, aldi berean, gazteen belaunaldien arteko borrokan aritzeko. Jubilatuen mugimendua gure belaunaldiaren azken mohikanoa da.

Arazo nazionala eta soziala, txanponaren bi aldeak direla diozu, baina txanpon hori gaur egun poliedrikoagoa dela. Beraz, nolakoa da txanpona?

Emantzipazioaren bidean sartu behar ditugu garrantzitsuak diren mugimenduak eta borroak: langileen mugimendua, abertzaletasuna, feminismoa, ekologia edota gerraren kontrakoa. Borroka horietako bakoitza uneren batean garrantzitsuagoa izan daiteke, baina horiek guztiak koordinatuta eraman behar dira aurrera. Klase borrokaren birformulazio berrian, adibidez, kontuan hartu behar da klasea ere feminismoaren barruan dagoela. Edo gaur egun gertatzen diren fenomeno asko oso lotuta daudela ekologiarekin. Horri interseksionalitatea deitu dio feminismoak. Hala ere, misioa ez da modu naturalean lortuko. Egitasmo hori eraikuntza heroikoa da, [José Carlos] Mariategiren metafora erabilita.

Eta nola ikusten duzu euskal nazio kontzientzia: indartzen, geldotuta edo ahultzen ari da?

Gauza batzuetan ahulduta eta besteetan indartuta. Independentziaren aldarrikapena ahulduta ikusten dut orain, baina erabakitze eskubidearen aldeko

jarrerak inoiz baino handiagoak dira. Niretzat, gaur egun garrantzitsuagoa da erabaki esparrua, hau da, autodeterminazioa eskubidea zabaltzea eta indartzea, independentzia aldarrikatzea baino. Edozein modutan, ez dira kontrajarriak, elkarri lotuta daude eta oinarrikoena da nazio kontzientzia indartzea herri honetan gehiengoak egituratzeko.

Hari horretatik tiraka, askok diote Euskal Herria gaur egun 1970eko edo 1980ko hamarkadetan baino zatiago dagoela; EAE, Nafarroa eta Iparraldearen arteko ezagutza gero eta txikiagoa dela.

“ ”

Falangearekin talka bilatu behar da? Interesgarriagoa da manifestazio jendetsuak egitea, adierazteko Vox, Falange eta horrelakoak ez ditugula nahi gurean

Ez nago ados horrekin. Garai batean “Nafarroa Euskadi da” edo “Zazpiak bat” oihukatzen genuen, eta orduan ideologiki ikuspegi trinkoa genuen. Horrela, bazirudien gauzak garbiago genituela herri gisa, baina ez zen egia. Garai hartan, Nafarroa eta Vascongadak oso urruti zeuden, zeresanik ez Iparraldea, gaur egun baino askoz gehiago. Gaur egun, aldiz, ohartu gara gure herria desinkronizatuta dagoela, eta horrek eskatzen duela toki bakoitzak bere estrategia

eramatea; hori bai, lotura estrategiko batekin, eta hori kostatu egiten zaigu. Horretan jarri behar dugu indarra, hiru esparruen arteko loturak sendotzen. Pilota federazio bat lortzen ez badugu, adibidez, nola batuko ditugu maila goreneko egiturak?

Ukrainaren egoerari ehun bat orrialde eman dizkiozu liburuan. Diozunez, ez zaude pozik Europako ezkerrean edo Euskal Herrikoan Ukrainarekiko diren hainbat jarrekin. Zergatik?

Nazioarteko esparruan beti egon da nolabaiteko “kanpismoa”, hau da, esparrutan banatuta egotea: esparru kapitalista eta esparru sozialista, eta batean edo bestean lerrokatu behar izatea. Gerra Hotzaren garaian batzuek uste genuen NATOren aurka egoteko ez zela egon behar Sobietar Batasunaren alde. Gaur egun, hori parodia bat bihurtu da. Ukrainako gerran sektore batek pentsatzen du Putinek Sobietar Batasuna ordezkatzen duela, baina Putin oligarka bat da eta Errusia estatu kapitalista inperialista. NATOren inperialismoa da arrisku-tsua, bai, baina Errusiak ere politika inperialista du bere eremurako.

Ukrainako gatazkan esaten da NATOk Errusia borroka bultzatu duela, baina hori bakarrik esatea sinplekeria da. Bai, NATOk Errusia inguratu egin du eta presionatu, garai batean SESBen zeuden herriak NATO sartzu direlako. Baina zergatik sartu dira herri horiek NATO? Errusiaren beldur direlako.

Putinek Ukraina inbaditzen duenean, hori inbasio inperialista izan da. Ukraina herri bat da, inbaditua eta sarraskitua, eta guk Ukrainaren autodeterminazio eskubidea defendatu beharko genuke. Herri zanpatua den neurrian, Ukrainak bere burua defenditzeko eskubidea du eta gu

Geroa Waldorf Eskola

1-16 urte

+34 945 293 455
info@geroaeskola.com

Zatoz gu ezagutzera!

Gela irekiak:
abenduak 16 eta urtarrilak 28
(eskola ordutegian)

Ate irekiak:
urtarrilak 21, arratsaldez
eta urtarrilak 24, goizez
(eskola ordutegitik kanpo)

Trokoniz 33, Trokoniz (Iruraiz-Gauna)
Araba (Gasteiztik 10km-ra)

“Ez dugu hitzekin soilik hezten,
garen guztiarekin baizik”

ez gara inor eskubide hori ukatzeko. Nik ez dut [Volodimir] Zelenski estimatzen eta Ukrainako ezkerrek borrokan daude harekin, baina Zelenski ez da Ukrainako inbasioaren errudun, Putin baizik. Ukrainan faxistak daude, bai, baina Errusiako erregimena nolakoa da, bada?

Baina egoera korapilatsuan dago Ukraina: zer da egokiagoa, su-etena indarrean jarri eta hortik aurrera negoziatzea, edo Mendebaldeak Ukraina armaz elikatzen jarraitzea Errusia kanporatu arte, ia ezinezkoa dena?

Nik galdera beste modura egingo dizut. Putinek nahi al ditu su-etena eta bakea? Ukrainarrek nahi dituzte su-etena eta bakea, baina Errusiak borrokan jarraitzera behartzen ditu. Errusiak borrokatzeari uzten badio, akabo gerra; Ukrainak borrokatzeari uzten badio, akabo Ukraina. Ukrainari gerra gelditzea eska-

tzea, errenditzea eskatzea da. Nik ez dut gustuko NATOk Ukraina armez laguntzea, baina Ukrainaren egoeran dagoen herriak ez du aukerarik aliatuak aukeratzeko. Eta, jakina, Ukrainaren alde egiteak ez du esan nahi egungo politika militaristarekin ados egotea, ni guztiz aurka nago.

“ ”

Nik ez dut gustuko NATOk Ukraina armez laguntzea, baina Ukrainaren egoeran dagoen herriak ez du aukerarik aliatuak aukeratzeko

Bizitza osoa eman diozu politikari, profesionalki ere bai. Ibilbide horretan, bada zerbait gaur egun desberdin egingo zenukeena?

Urteetan nire militantzia leninismo-troskismoan oinarritu zen, eta hor zegoen iraultzaile profesionalaren ikuspegia. Leninek zioen burgesiak badituela profesionalak arlo guztietan, eta langileriak ez. Horregatik, alderdiak sortu behar zituen militante profesionalak hutsune horiek betetzeko. Urte askotan ados egon nintzen horrekin, horregatik izan nintzen LKlko eta Zutikeko profesionala. Jakina, Leninen ideia hori lotuta zegoen iraultza posible zen garai batekin. Nire politikari garai batean horrela ikusten nuen nire lana, geroago ikuspegi hori aldatu zen, eta nire lan profesionala bizitzako beste arlo batzuekin uztartu behar nuen, familiarekin, kirolarekin edo literaturarekin, besteak beste.

Korrikalaria izan zara beti, maratobietan aritzeraino, eta liburuaren amaieran Emil Zatopec Txekoslovakiako korrikalari olinpikoa zena eta Kilian Jornet miresmenez aipatzen dituzu. Zer duzu gustuko bakoitzetik?

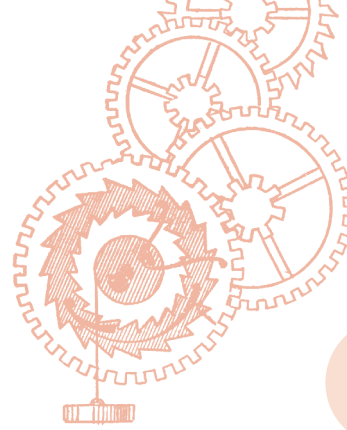
Kilian Jornet kasu berezia da. Kirolari ezohikoa eta librea da, bere kirola egiteko modua askatasun pertsonalarekin lotuta dago. Emil Zatopec estatu komunista baten testuinguruan ulertu behar da. Eredu bat zen, autokontrola eta diziplinaz aritutako pertsona, komunismoan sinesten zuena; alabaina, konturatzen zen alderdiak bere kirolari figura erabiltzen zuela. Errusiarrak Txekoslovakiara sartu zirenean [1968] bera lerrokatu zen Errusiak zapaldu zuen gobernuarekin, eta ondoren gorriak pasatu zituen. Armadako koronela zen eta meategietara bidali zuten. Azkenean, kale-garbitzaile jarri zuten. Bere bizitza osoa arriskatu zuen! ●

UDALAREKIN EUSKARAZ?

Zu ere animatu zaitez

B
Bilbao

Konkistatzaileen txakurkeriak

NAGORE
IRAZUSTABARRENA
URRANGA

Panamako istmoa, 1513ko irailaren 25a. Vasco Nuñez de Balboa konkistatzaileak Ozeano Barea lehenengoz ikusi zuen, Urrucallala mendilerroko tontorretako batera igota. Espedizioko gainerako kideei atzean geratzeko agindu zien, eta soilik bere lagun leialenarekin partekatu zuen ohorea: Leoncico txakurra, mastin eta arbi-txakur nahasketa ikusgarria.

Leoncico ez zen espedizio hartako txakur bakarra. Eta bezperan, irailaren 24an, txakur haiek hainbat pertsona sarraskitu zituzten Torecha kazikearen lurretan. Gu-txi aztertu den gaia izan arren, ohikoa zen konkistatzaileek txakur-talde handiak eramatea. Eta haien funtzioa ez zen soilik konpainia egitea edota kokaguneen zaintza. *Aperreador* esaten zieten soldaduak txakur handi haiek trebatzen espezializatu ziren eta, hala, gerra-arma bihurtu zituzten. Carlos Enrique Freyre perutar idazleak gaia aztertu du *Tierra de canes* bere azken nobelarako dokumentazio lana eginez. “Ez zeuzkaten uste bezainbeste zaldi. Eta suzko armak ere uste baino mugatuagoak ziren. Armak, ezpatak edo zaldiak sartzen ez ziren lekuetan txakurrak sartzen ziren”.

Amazoniaren konkistarako espainiarrek 2.000 txakur inguru eraman zituztela kalkulatu da. Peruko Tumbes herria izan zen Francisco Pizarrok hartutako lehenengoetarikoa. Freyrek Tumbesen gertatutakoa ikertu du, besteak beste, Juan de Betanzos eta Bartolome de las Casas kronikariaren testigantzen eta arrasto arkeo-

THEODORE DE BRY

logikoen bidez. Eta ondorio garbia atera zuen: “Txakurrak iritsi ziren eta herrian bizi ziren guztiak akabatu zituzten”.

Eta ez zituzten soilik inken inperioa suntsitzen laguntzeko erabili; mexikar aurka ere txakurrak eraman zituzten, eta Karibe inguruan ere hainbat sarraskitan parte hartu zuten. Baina, konkistatutako eremuetako biztanleak –bizirik uzten zituztenak behintzat– beldurtuta eta otzanduta zituztenean, txakurren beharrik ez zuten. Gainera, erasorako trebatutako txakur haiek otzantzerik ez zegoen, eta arazo bihurtu ziren, maiz konkistatzaileen

aurka ere oldartzen zirelako. Espainiako koroak txakurrak hiltzeko agindua helarazi zuen orduan.

Esan bezala, historiografiak ez du gaia berariaz landu. Baina Miguel Leon Portilla mexikar historialariak konkistatuen ikuspuntua jaso nahi izan zuen eta, horretarako, ahozko tradizioa kontakizunak bildu zituen. Hona hemen nahuatl hizkuntzan gordetako deskribapen bat: “Eta haien txakurrak oso oso handiak dira: belarriak askotan tolestuta dauzkate, eta baraila itzelek dardar egiten diete; begiak handituta dituzte, txingarretan bezala, begi horiak, su horizko begiak; oso handiak dira, ez dira lasaiak”. ●

MARY ROSE MUSEUM

Txakurren aspaldiko aniztasuna

Nazioarteko ikerlari talde batek kaniadoen 643 gazeur aztertu berri ditu; zaharrenak 50.000 urte dauzka eta gaur egungo aleak ere aztertu dituzte, alderatu ahal izateko. *Science* aldizkarian argitaratutako ondorioen arabera, duela 10.000 urte, gizakiek otsoak etxekotu eta berehala, askotariko txakur-

arrazak zeuden, orain arte uste baino gehiago. Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Maria Saña arkeozologoaren hitzetan, “askotariko inguru ekologikoak topatu zituztelako dibertsifikatu ziren, giza beharrek, elikadurak edota ematen zieten erabilerak baldintzatuta. ●

HAMARGARREN URTEURRENA

MANEX MORENO / ARGIA CC BY-SA

Itsaso Zubiria kandeladun bizkotxo eskuetan duela, ARGIAko lantaldeak inguratuta, 'Komunitatea' atalaren hamargarren urteurrena ospatu genuenean.

Hamar urte komunitateari kontatzen

Aste honetako *Komunitatea* atala ez du Itsaso Zubiria Etxeberriak sinatuko, astero egin ohi duen bezala. Hamar urte dira ARGIAren berri emateko txoko hau sortu genuela eta hamarkada osoz idatzi ditu artikuluak Zubiriak. Solasaldia izan dugu berarekin eta hamar urteak zer moduzkoak izan diren galdetu diogu, baita jarraitzeko asmoa duen ere.

ONINTZA IRURETA AZKUNE

Spoilerra egingo dugu: jarraitzeko asmotan da. Ez da kazetaritzan ari-zen egunerokoan eta astero kazetaritza lantxo hau "erraz eta gustura" egiten duela dio. *Komunitatea* atala egiteko proposamena nola iritsi zitzaion galdetu diogunean, kosta zaio zehaztasunez gogoratzea, baina garai hartan zein saltsatan zebilen ondo gogoan du: 2012-2013 ikasturtean, Historia ikasketak egiten ari zela, praktikak egin zituen ARGIA-n, eta handik lasterrera

astekariko bi ataletan, Lander Arretxearekin batera, artikuluak idazten hasi zen. *Prekarietatearen aurpegiak* eta *Txanponaren beste aldeak* ziren bi atal haiek. Bizi Baratzeara sailean ere, webgunerako lan batzuk egiten ari zen. Garai hartan, telefono dei bat izan zuen, eta galdetu zioten ea animatuko zen *Komunitatea* atala abian jartzera. Baietz erantzun zuen. Irribarrea atera zaio: "Hamar urte geroago, pentsatzea 24-25 urteko bati eman zenietela ardura hori!

Aupa zuek!". Alabaina, ARGIAk ez zuen itsuan jo Zubiriarengana. Hernaniarrak praktikak egiten hasi baino askoz lehenagotik ezagutzen zuen ARGIA: "Guretzako etxea izan da ARGIA eta etxean eduki dugu ARGIA". Horregatik, gauza asko ezagunak egiten zaizkio, ARGIAren historia ondotxo ezagutzen du, eta "artikuluetarako gaiak proposatzen dizkidatenean ez naiz hasten 'Zer ari zait esaten? Norekin hitz egingo dut horretaz?' esaka, badakit zertaz ari zaizkidan.

KONTATZEKO ASKO

Zubiriak gogoan dauka ARGIAkoek zer espero zuten atal berritik, zein beharretatik sortu zen txokoa: "Harpidetza sistemari buelta bat ematen ari zineten [gaur egungo harpidetza sistema 2019an jarri zen abian]. Hori irakurleei nola kontatu pentsatzen ari zineten. Horrez gain, Argia egunak egiten zenituzten, eta hungarren urteurrena zetorren. Gauza asko zenituzten kontatzeko, baina ez zenekiten oso ondo nola egin, noraino bai, noraino ez... zeuen burua goratze hutsean ez zenuten gelditu nahi. ARGIAz hitz egiteko gogoia zenezukaten, formula hau proposatu zenidaten, eta nik baietz".

IDAZKERA, BERE-BEREA

Badu umorea, ironia, mundu ikuskera baten printzak ematen dituen idazteko modu bat. Hamar urtetan estilo bat landu du, berak esan digunez ez hala erabaki zuelako hasieratik, baizik eta eginaren eginez onduta: "Asterokoa izateak errespetua ematen zidan, ez ote zen aspergarria izango. Gai batzuk urtero errepikatzen dira, adibidez, *Egutegia, Gakoak, Sagarrondotik...* Zer esan aldi bakoitzean? Horregatik, hasi nintzen nahiko libre idazten, umorea sartzen, ironia erabiltzen... Eta konturatzen nintzen ez zenizkietela guraizeak askorik sartzen artikuluei, ez zirelako nahiko serio-edo, eta horrela segi dut". Aitortu digu iritzi artikulua irakurtzea gustatzen zaioela eta horrek bere idazkeran eragina izan duela. Ez da urrutira joan eta etxeko bi aipatu ditu, Gorka Peñagarikano eta Gorka Bereziartua: "Extralurtarrak iruditzen zaizkit, idazten trebeak; eroso ari direla nabari da, libre".

Kolpe batean idazten duen horietakoa da Zubiria. Hasiera ondo pentsatzea gustatzen zaio, "horrek lotzen bainau hurrengo denerako". Bukaeran errematea egitea ere gustuko du. Kolpean egiteak ez du esan nahi beti lehen aldian gustura

gelditzen denik: "Ahula atera zaidala, ironia kutrea dela, utzi egiten dut eta beste batean heltzen diot berriz".

TXIKITIK ERAGITEN

Umorea bakarrik ez, ARGIAren leloarekin bat eginda, "txikitik eragiteko" aukera ere baliatzen du asteroko artikuluetan. Handia istorio txiki batetik kontatzea, ulertaraztea, gustuko du: "Pelikula batean etxebizitzaren arazoa familia baten bizipenetatik kontatzea. Atal honek horretarako aukera ematen dit. Hari bati tira eta 2.000 karakteretan sartu daitezke mezutxo batzuk, mundu ikuskera baten berri eman, nire gogoetak azaldu".

ZER HOBETUKO ZENUKE ARGIA-N?

ARGIAri buruz hainbeste idatzi duenari etxeari buruz galdetzea ezinbestekoa da. Atrebentziaz aritzeko eskatu diogu. Aldizkarian jorratzen ditugun gaien inguruko gogoeta bat egin digu: "Oso-oso gustura irakurtzen dut astekaria, zer esango dizuet! Duela pare bat urte, lagun batek esan zidan oso gustura irakurtzen zuela ARGIA. Gehitu zuen ertzetako historia, pertsona eta proiektuei buruz hitz egiten dela eta batzuetan irakurleek oso urrutiko sentitu ditzaketela. Nik eskertuko nuke irakurleei gertuko zaizkien eta urrutikoak diren kontakizunen arteko oreka bilatzea, bestela arriskua dago irakurleei oso arrotzak edo ulertzeko zailak gertatzea".

Astekariaren banaketaz ere gogoratu da: "Badakit jakitun zaretela, baina batzuetan astekaria atzeratuta iristen da edo bi batera jasotzen ditugu". Proposamen berriak egiten hasita, denboran atzera egin du: "Argia egunak pila bat gustatzen zitzaizkidan. Pentsatzen dut hausnartuko zenutela, lan handia izango dela, baina nahiko nuke horiek itzultzea".

Sarean eduki guztiak irekita zuri esker

Arrazoi hauek eman dituzte egun hauetan ARGIA Jende egin diren kide berrietako batzuek, komunikabide independente hau ekonomikoki babestu eta proiektua bultzatzeko. Ongi etorri denei, komunitatera!

“”

Komunikabide askeak behar direlako.

Gasteiztik Itzietatik

“”

Beharrezkoa delako horrelako proiektuak aurrera ateratzea, gure herrian eta munduan gertatzen dena objektiboki eta modu kritikoa azaltzeko. Baita beste berri interesgarri batzuk izateko ere.

Gasteiztik Anderretatik

BESTE HAMAR URTE?

Galdera tipikoa kazetariak egin diona, eta erantzun originala Zubiriarena: "Lehen-goan bati entzun nion harreman sentimentalak plataformetako telesailen arabera neurtzen direla. Bikote harreman batean hasi berri denak esan diezaioke besteari, 'hasiko al gara telesail hau ikusten' eta besteak pentsa dezake, 'gure harremanak iraungo al ditu hiru denboraldi?'. Hamar urte asko dira, baina ARGIAk horrelako proiektua izaten segitzen baldin badu, seguruenik askoz errazago jarraituko dut hamar urtez; gozamina delako, beti ondo zaindu nauzuelako, eta ez da edozein lekutan aurkitzen hori".

Kritikak koadernoan jasoko ditugu eta laudorioak irribarre batez hartuko. Itsaso Zubiriak, hurrengo astetik aurrera, beti bezala, jarraituko du ARGIAren eta komunitatearen arteko zubi-lanak egiten. ●

MADDALEN ARZALLUS ANTIA

Azaroaren 29an egin zen Biriatun III. Arbolaren Besta. Bertan aurkeztu zen fruta arbolak ardatz dituen 2026ko Ilargia eta Landareak agenda, Jakoba Errekondoren azalpenak, Antton Olariagaren ilustrazioak eta umorea, eta Maddalen Arzallusen bertsoak uztartu zituen ekitaldi berezian. Arzallusek ekitaldirako berariaz jarritako sorta da honakoa. Argazkian, kantatu zituenekoa.

1-

Olibondo sakratua,
bakearen legatua,
beraz, madarikatua...
Egur gogorra izanagatik,
hain zara delikatua...
Aroz aro kolpatua,
adar ezin kokatua,
minez bihurrikatua.

4-

Udazkenean fruitua,
altxor txiki ezkutua,
zanpatua, estutua...
Nork aterako probetxu gehien,
nork aterako zukua...
Zure ale lapurtua,
preziatua, gurtua
ura urre bihurtua.

7-

Amildegi muturrean,
erortzeko beldurrean,
egon arren hil hurrean,
etorkizuna irakurtzen da
zure azal zimurrean.
Badakizu malurrean,
haize gogorren aurrean,
nola sustraitu lurrean.

2-

Bizi irauteko grinez,
zailtasunetan ekinez,
eredugarria zinez!
Uda azkena heltzean ere
beti hostaje berdinez...
Nahiz ta egon negar minez,
askatu nahi ta ezinez,
zu gogor plantak eginez!

5-

Mundu bortitz zabalean,
denbora eternalean,
irmo, eginahalean,
Palestinarren herria zaintzen
duzu zure magalean.
Nahiz zauriak azalean,
nahiz hormak lurrazalean,
zuk esperantza alean.

8-

Bere labar, bere malkor,
bizitza horren da galkor,
eta gizakia elkor...
Zu aldiz beti ixil-ixila,
hain umil ta hain moldakor.
Desagerpena badator,
gu ez gara izango nor
ta zu egongo zara hor. ●

3-

Lehorgune ta zartada,
zure hosto zilarkara
dotorezia marka da.
Bizitzan sarri beheko aldeaz
ahaztu egiten gara,
ta zu edozein gisara,
aurpegia ta islada,
ezin ederrago zara.

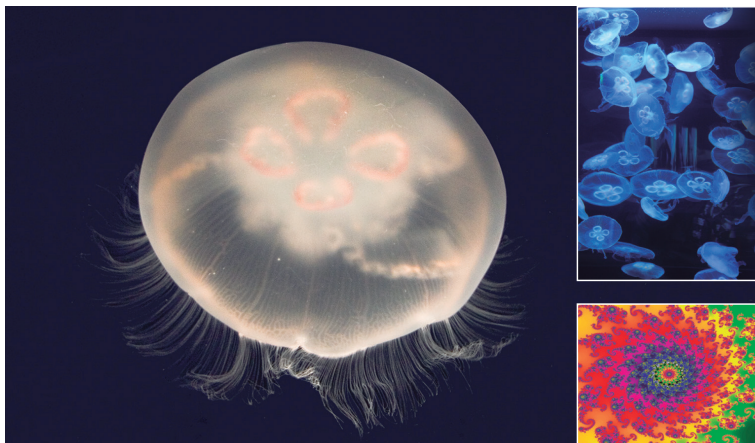
6-

Bonba, metraila, tiroa,
ez ote duzu giroa
tenperaturaz igoa?
Ez dakit zaren biktima soila
ala zaren motiboa...
Ondo al zaude oliboa?
Ala zure olio
odol bihurturik doa?

Doinua: Ai, hori begi ederra A

A ZE FAUNA!

ARTE PSIKODELIKOA AKUARIOAN

NAGORE ZALDUA
ARANZADIKO KIDEA

MARMOKA ARRUNTA, ILARGI MARMOKA *Aurelia aurita*

TALDEA: Cnidarioa / Eszifozoa.

NEURRIA: 25-40 cm-ko diametroa.

NON BIZI DA? Itsaso guztietan. Itsas zabalean zein kostaldetik gertu topa daiteke.

ZER JATEN DU? Planktona, krustazeo txikiak, eta arrain eta bestelako itsas animalia pelagikoen arrautza txikiak.

UGALKETA: Sexuala eta asexuala. Sexualean, gametoak batu eta aho-besoek osatutako poltsetan garatzen dira, eta ondoren marmoka txikiak askatzen dituzte. Horiek portu eta kostaldean finkatzen direnean, asexualki ugaltzen dira, estrobilazio prozesuaren bidez.

BABES MAILA: Ez daude babestuta.

Beti gustatu izan zaizkit akuarioak, haurra nintzela Jacques Cousteauren artilezko txapela gorria jantzi eta Bartzelona nahiz Donostiako akuarioetako txoko liluragarrietan murgiltzen nintzenetik. Gaur egun ere, akuarioak dituzten herri eta hiriak bisitatzen ditudanean, ez dut aukerarik galtzen haietara gerturatzeko. Eta bada, horietan guztietan, bereziki maite dudak txoko bat. Iluna, isila eta lasaia, ikuskizun paregabe bati so, bihotz taupadak baretzen dizkidana: marmoken dantza. Erakar-garri bezain hipnotikoa izaki, denborak ihes egiten du bertan, korrante zirkular amaigabeen erritmoan...

Espezie ugari izaten dira ikusgai “medusario”-etan; eta tartean bada bat, eus-kal kostaldean oso ohikoa dena: marmoka arrunta edo ilargi-marmoka. Leiho borobila duen kristal lodiaren bestaldean, ur-korrante jarraiak ilargi betea dirudien kanpai zapal eta zabala mugiarazten du: ia-gardena da, kolore zurixka edo arrosa duena. Kanpaiaren erdigunean, gonadak ageri dira, simetrikoki jarritako lau eraztun bailiran –arretan zuriak edo horiak, eta emeetan, arrosak edo moreak–.

Hauez gain, lau aho-garro zeharrargi ikus daitezke, aho ingurutik beherantz. Eta, kanpaiaren ertzean, hura jantziko duten ehunka garro txiki eta mehe.

Gezurra badirudi ere, halako izaki sinple batek –gorputzaren %96 ura dabadu bere taupada propioa: badaki dantzaz. “Arte psikodeliko” edo “lisergikoa” droga aluzinogenoen eraginpean edukitako esperientzietan inspiratutako artea bada, marmokek arte psikodelikoaren zuzeneko emankizun paregabea ematen digute, aurrez aurre jartzearekin soilik, droga haluzinogenoren beharrik gabe.

Marmoken taupadek kanpaiaren barnealdean biltzen diren ur masak mugiarazten dituzte; izan ere, ez dute olagarroen antzerako propulsiio mekanismorik. Espezie lirdingatsu honi ongi erreparatuz gero, bi kolpetan mugitzen dela ikusiko dugu: kanpai azpiko ura, zurrumbilo batean, sartu-irtenean dabil. Taupaden gakoa ordea, kanpaiak duen ehun elastikoan datza. Marmoka atsedenen egoeran dagoela badirudi ere, ehun elastiko honen mugimendu mekanikoak kanpaia jatorrizko egoerara bueltatzen du, eta hala, ura xurgatu. Kanpaiaren

ehuna goma bailitzan, uzkuertzean, gorputzaren azpian ur mugimendu bat eragin eta animalia aurrerantz mugituko da. Mugitzeko estrategia honek energia handia aurrezteko aukera ematen dio marmokari, izan ere, bigarren mailako bultzada horrek marmokaren desplazamendu osoaren %30 eragiten du. Haiek bai jakin energia nola aurreztu! Inguruan planktona ugari denean, mugimenduok azkartuko dituzte, ur gehiago iragazteko. Bestela, ur-korranteen aurka borrokatu beharrean, haien arabera mugituko dira, jitoan, normalean talde handitan. Horregatik, arraroa da marmokak hondartzara iristen direnean, kopuru txikitik ikustea. Aldi berean, eragingo dute, jakina, ingurumen-baldintzak –uraren tenperatura, elikagaia...– egokiak diren sasoian dituzten ugalketa handiek.

Arte psikodelikoa guztion eskura dugu, “mongi”-rik gabe. Jimi Hendrixen *Are you experienced* diskaren doinu baidan, eskura dugun hurrengo akuarioko bisitan marmoka arruntan leiho biribila bilatzea besterik ez dugu. Beti ere, lasai gauden une batean. Marmokek begirik gabe ikusten dutena ikusteko. ●

MALKOEN BIDEKO BABARRUNAK

JAKOBA ERREKONDO
JAKOBA@BIZIBARATZEA.EUS

EDSEL LITTLE

Babarrun aleak titi artean jaso eta aurrera. Ipar Amerikako jatorrizko herrialdeetako txerokiak XIX. mendean beren kulturaren lurraldeak utzi eta lur arrotzetara joatera behartu zituzten.

Txeroki kulturak lurrak bere egin zituen, beste edozein kulturak bezala, nekazaritzarekin. Nekazaritzak behartu du jendea lur bati lotzera, eta lurrak pertsonak eta pertsonak lurrak sortu-hazi-loratu dituzte. Horrela sortu dira mundu osoan kulturaren paisaiak. Kultura bakoitzak bere paisaia, bere paisaiak. Paisaia horiek elikatzen gaituzte fisikoki, egunero behar ditugun 2.000 kilokaloriak hornituz, baina baita ere elikatzen gaituzte estetikoki, intelektualki eta emozionalki. Banakoak galdezake paisaiarekin duen lotura hori eta biziko da. Baina kultura bat ez, ez da biziko ezta iraungo ere; ez behintzat lehen zen bezalakoa izanez.

1830-1850 artean AEBetan bertako bost nazioen lurraldatzea behartu zuen gobernuak: txiksawak, creekak, txoktawak, seminolak eta txerokiak. Creek nazioaren armarrria esanguratsua da: mendi eta laino batzuen azpian lugorritutako

saila, ertzean golde bat eta haren atzean zutik gari azao bat dituen. Lurra landu beharraren ikur dotorea.

Beste guztiekin batera, txerokiak beren kulturaren AEBetako hego ekialdeko paisaiak utzarazi eta erdialde urruneko Oklahomara joanarazi zituzten. Malkoen Bidea esaten zaio, izan ere, diote milaka eta milaka amerindiar hil zirela derrigorrezko mudantzako bide horretan eta erreserba bizileku berrietara iritsi ondoren ere bai gosea, gaixotasunak eta abar zirela medio. Zenbait adituk Malkoen Bidea bertatarien genozidio gisa azaltzen dute (Jeffrey Ostler, 2019), baita garbiketa etniko gisa ere (Gary Clayton Anderson, 2014).

Txerokiek beren jatorrizko lurretan lantzen zituzten babarrun aleak titi tartean gordeta garraiatu zituzten. Lur berri arrotzak landu eta pixkanaka bere egiteko. Babarrun ale haietan (*Phaseolus vulgaris*) milaka urtetako lanak zihoazen: bere dastara, estetikara, laneko erara eta egokitza-pen agronomikora aurrindutako hautaketa genetikoaren emaitza. Munduan bakarra, han ez beste inon egina.

Orain ezagunak dira babarrun horiek. Sona handia dute eta harro erabiltzen di-

tuzte beren gastronomiako plater ugari-tan. Txeroki nazioaren harrotasunerako lehengai nagusietakoak dira gaur babarrun horiek. Hamabost bat zentimetroko lekak ematen ditu, berde kolorearen gainean ubel edo more arrastoak dituen, eta barruan babarrun ale more ilun edo beltz txikiak ditu. Ez dute hazia soilik jagon eta jasotzen, beren kultura, historia eta bizi-modua ale horietan ikusten dute.

Lehortutako babarrunak jaten dituzte zopetan, gisatuetan egosita eta askotan soroan lagun izan zituen artoarekin (*Zea mays*) eta kalabazarekin (*Cucurbita pepo*) batera. Feather Smith-ek, Txeroki Nazioko Baliabide Naturalen Idazkaritzako Etnobiologia arduradunak dienez: "Gure janari tradizioletako bat babarrun-ogia da: arto-masa bat egin eta babarrunak nahastu eta gero lurruntan egostea bezalakoa da".

Babarrun ale horiek komunitatea lotzen dute bere sustraiekin. Eta beltz-more kolorea dolauren kolorea da, baina baita oparotasunarena eta erresilientziarena ere, herri oso baten elkar-lotzailea.

Euskaldunok exodoa bizi beharko bagenu, zer hazi eramango genuke titi erre-tenean? ●

Oraina
ETORKIZUNA
EKOLOGIKOA DA
aurrera goaz!

— Hamar pertsonak
— Hamar istorio

DOKUMENTAL BAT

Gobierno de Navarra
Nafarroako Gobernua

CPAEN
NNPEK

eko
logikoak
pasa daiteke

Dokumentala
ikus

cpaen.org
navarraecologica.org

HABELARTE

NOLA BANATZEN DIRA HERRI-LURRA, ETA NOLA KUDEATU?

GARAZI ZABALETA
@TIRIKITRANN

Habelarte eratu zeneko batzarra.

LeitzEKO Kontsumo Taldeak *Izan burujabe* jardunaldiak antolatu zituen eta horien baitan, NPB Nekazaritza Politika Bateratuari –PAC delakoari– buruzko mahai-inguru interresgarria izan zen azaroaren 6an Leitzako Atekabeltz Herrigunean. *Elikadura politikak. Nora doa gure dirua?* izenburupean, NPBren funtzionamenduaz aritu ziren EHNE Bizkaiako, EHNE Nafarroako eta Etxaldeko kide bana. Ekimenaren bukaeran, Habelarte Mendialdeko baserritar elkarteak eskualdeko udalei eta kontzejuei helarazi dien dokumentua aurkeztu zuen, hain zuzen, diru laguntzak kobratzeko herri-lurren banaketarako zenbait irizpide proposatuz.

HERRI-LURREN KUDEAKETA ESKASA

“Herri-lurren gaia lantzen aritu gara azken urteetan Habelarten, ikusten dugulako arazo bat baino gehiago ditugula alor horretan: lehenengoa da kudeaketa, edo hobeki esanda, kudeaketa eza. Bigarrena, laguntzak kobratzeko hektarea banaketarekin irizpide argirik ez edukitzea”, adierazi zuen Gotzone Sestorain Habe-

larte elkarteko kideak. Leitzaldea, Larraun, Araitx-Betelu, Imotz, Basaburua ingurua, Goizueta, Arano eta Atetz hartzen ditu Habelartek, eta toki bakoitzeko errealitate bana egon arren, herri-lurren bueltan arazoak denetan suertatu direla adierazi zuen.

“NPBren laguntzak jasotzeko herri-lurren geroz eta eskari handiagoa dago, eta hor udal bakoitzak ahal duena egiten du, baina ezer gutxi dago araututa”, gehitu zuen Maider Agirrebarrenak. Eta, gaineratu zuten, baserritik bizi nahi duen jende berria egonagatik, NPBko laguntzak kobratzeko herri-lurrak ezin erabilita gelditzen direla askotan, hektarearik gelditzen ez delako. “Osatu dugun dokumentu honek eredu izan nahi luke, herri-lurren gaia arautzeko, bai kudeaketari begira eta baita aprobetxamenduari begira ere”, adierazi zuten.

INSTALAZIO BERRIEK LEHENTASUNA

Herri bakoitzean lurak nola kudeatzen, aprobetxatzen eta banatzen diren aztertu dute elkarteko kideek azken urteetan, eta udalentsat egin duten proposamen bate-

ratuan hainbat irizpide kontuan hartzeko eskatu dute: lehen instalazioetarako lur erreserba izatea eta emakumezkoak eta gazteak sektorean sartzea ahalbidetzea, erabiltzailearen errenta kontuan hartzea eta nekazaritza estentsiboa eta tokiko elikadura sistemari egiten dieten ekarpena baloratzea, besteak beste. “Zenbait herri-tan ausartak izan dira udalak, Baztanen kasu, herri-lurrak banatzeko irizpideak ezarri baitituzte, instalazio berriei lehen-tasuna emanda”. Gatazkak sor daitezkeen arren, ausardiaz jokatzeko garrantzitsua dela uste dute elkarteko kideek.

Bestetik, herri-lurren kudeaketa modu egokian egiteko proposamen zerrenda osatu dute, horietako asko “utziak” eta sasitzen hasiak daudela sumatu baitute. Itxiturak egiteko eta bestelako lanak antolatzeko herrietan lantaldeak sortzea proposatu dute. Horrez gain, herri-lurrak ekologiko izendatzea ere eskatu diete udalei, baita hektarea banaketan abelburu kopuruari mugak jartzea ere. “Udal gehienekin elkartu gara, eta dokumentua harrera ona izaten ari da. Ea praktikara eramaten duten aurrera begira”, desio dute. ●

Jai hauetan ere ekologikoa, dena hobetzeko!

Euskadiko Nekazaritza eta Elikadura Ekologikoaren Kontseilua
Consejo de Agricultura y Alimentación Ecológica de Euskadi

Babesleak:

Euskadi, auzolana

Europar Batasunak
kofinantzatuta

ekolurra.eus

“ ”

Memoria erabili behar dugu gerrak eta indarkeriak sortzen duten saminarekin enpatia izateko

Oier Plaza Gartzia

Errautsak ditu protagonista Oier Plazak (Gernika-Lumo, Bizkaia, 1982) zuzendu duen lehen laburmetraiak, *Popel-ek* (Errautsak). Horiek dira protagonistak, kontakizunak errautsak baino ez baititu helduleku, 1936ko Gerrako hainbat erbesteraturenak: non eta Pragan, nork gordeta eta errausketa-labeko familiak, nazien aurkako erresistentzia ariketa betean. Euskal Herriko eta Txekiar Errepublikako zinemagileen artean ondua, memoria pieza bat sortu dute, Pragako labe horretan bukatu zutenen istorioak harilkatzen; Bizkaiko Foru Aldundiak Lauaxeta saria eman berri dio.

 MARIA ORTEGA ZUBIATE DANI BLANCO / ARGIA CC-BY-SA

Estreinaldi bikoitza izan du pelikulak: Donostiako Zinemaldian aurkeztu zenuten, baina baita Pragan ere. Jendeak zer harrera egin dio dokumentalari?

Gezurrik esan ez badigute, dena ondo joan da. Eta neroni ere zinera sartu naizenean, jendea hunkituta ikusi dut, baten bat negarrez bere bai. Pragakoa izan zen lehen froga, deportatuen senideak izan ziren bertan eta jasotako erreakzioekin oso pozik gaude, egia

esan. Han aurkeztu genuenean konturatu ginen oso ezberdinak direla kulturak; gauza ezberdinek sorrarazten digute hunkidura.

Pragaraino joan zarete, baina istorioaren hasiera etxe ondoan izan duzu hasieratik, Busturian (Bizkaia), Anjel Lekuonarekin.

Bai, hori da. Nik Anjel Lekuonaren historia ezagutzen nuen aspalditik, Anton Gandarias –bere iloba eta dokumenta-

leko harietako baten narratzailea– gernikarra da, Anjelen ondorengoak ere Gernikan bizi dira, Busturia Gernika alboan baitago. Istorio hori ezagutzen nuen, baina egun batean, 2022 hasieran, Anton hurbildu zitzaigun esanez agian bere osabaren errautsak aurkitu zituztela Pragan. Kontatu zigun, gainera, pertsona bat egon zela errauts horiek gorde zituena desobedientzia ariketa erraldoi batean. Hori entzun nuenean interesa handitu zitzaidan, jada ez zelako bakarrik istorio tragiko bat, Anjel Lekuona modukoak milioika baitaude II. Mundu Gerran; bat-batean beste zerbait ere bazegoela ikusi nuen, zeozer positiboa. Dokumentalaren sakonean, berez, heriotza dago, bidaia dramatiko bat, kontzentrazio esparruak; baina horren gainetik badago zerbait positiboa: ekintza txiki asko egin dituzte desagertutzat eman ziren pertsona horien memoria berreskuratzeko, duintasuna bueltatzeko. Eta hori ikusten duzunean konturatzen zara zelako istorio ederra den, eta kontatu beharra dagoela.

Izan nuen tentazioa Lekuonarekin bakarrik egiteko dokumentala, baina ezin nuen bazter utzi Unai Egia –dokumentaleko beste narratzaile bat, Enric Monerren benetako istorioa ikertu zuena–. Gainera, berak aurkitu zuen dena, eta ulertu egin

behar dugu alde horretatik. Ikerketaren eta aurkikuntzaren berri izan nuenean, Anton eta Unairekin batu nintzen, eta euren joan nintzen Pragara.

Izan ere, Angel Lekuonaren bizia kontatzen duzu, baina laster batzen zaio Enric Moner, Moriartitarren Marco pelikulan identitatea lapurtzen dioten deportatua, Unai Egia irakaslearen ikerketatik.

Pelikula Euskal Herrian finkatzea aukeratu nuen, Anjelen historiagatik. Baina gero, benetan pasatu zen moduan, Anjel eta Enric Monerren biziak gurutzatu zirenez, hori sartu behar nuen. Oraindik ere harritu egiten naiz, neure buruari galdetzen diot ea zelan izan zitekeen elkarrengandik hurbil bizi diren bi pertsona –Anton Gandarias eta Unai Egia–, kasualitate batzuk tarteko, bata bestearen berri duten eta konturatzen diren zelan baten osaba eta bestea ikertzen ari den per-

tsona aurkitzen diren, hiltzen dituzten egun berean eta errausten dituzten batera, gau berean. Kasualitatea sekulakoa da, kontuan hartuta Espainiako Estatu osoko 4.000 deportatu hil zituztela kontzentrazio esparruetan, eta gainera beraiek egon ziren esparrua oso txikia zela... Kasualitate erraldoia da. Istorio honek dituen bueltak eta karanbolak dira horiek.

Ez dira hari gutxi ikusleak jarraitu ahal izateko.

Hiru nagusi daude dokumentalean. Bata da Anjelen bidaia dramatikoa, Gernikako bonbardaketaren ondorioz hasten dena, eta beste deportatuekin batzera darimana. Gero František Suchý-ren bizitza dago, edo Txekiar Errepublikan gertatzen dena; alegia, alemaniarrek okupatu zuten, ordurako labea martxan zegoen eta errepresioa hasten da, txekiar erresistenteen gorpuak hasten dira iristen errausteko eta Suchý hasten da bere

erresistentzia ekintzarekin, erraustutakoen erraustak eta datuak gordetzen. Eta hirugarren haria da, garrantzitsuena eta dokumentalaren norabidea markatzen duena, Unai Egiaren ikerketa. Bere jakin-minarekin hasten da ikerketa, *El Impostor* (Inpostorea) liburua irakurri eta gero –Marco pelikulak oinarri duena–, berarentzat injustizia bat zelako Enric Monerren benetako bizitza ez jakitea, eta hori ikertzen hasi zen. Horrekin hasten da ikerketa, eta bukatzen da errausten aurkikuntzarekin.

Hiru hari daude, baina ikerketak hartzen du garrantzia, horrek zabaltzen ditu beste harietan dauden elementuetarako bideak; horrela lortu dugu tentsio narratiboa, eta hori garrantzitsua da. Ez da bakarrik istorio harrigarri bat kontatzea, baizik eta istorio hori ipini behar duzu ikusleen jakin-min eta kontzientzian, eta ikerketaren bidez lortzen da hori. Hiru hari horiek bat egiten dute Strašnice –

Praga kanpoaldeko labean-, hor batzen da ikerketa, hor batzen da Anjel eta beste deportatuen gorpuen errausketa, euren bizitza. Esan dezagun errausak direla dokumentalaren bihotza.

Eta beste kasualitate bat: František Suchý aita eta semea, biak izen berekoak, hilda daude, baina dokumentalean semearen elkarriketa bat ageri da, bideoz grabatuta. Txekiarrentzat František Suchý semea ezagunagoa izan da Txekiar Errepublikan preso politiko moduan, aurretik nazien kontra egin zuen desobedientziagatik baino. Izan ere, II. Mundu Ge-

rraren ostean, SESB Txekiar Errepublikan sartzen denean, oposizioa jazartzen dute, atxilotzen dute; kasu batzuetan exekuzioak daude eta Suchý jarraitzen du errausten eta desobedientzia ariketan egiten. Dokumentalean ez da kontatzen, baina Suchý semeak arma batzuk gorde zituen, disidente batzuk ezkutatu zituen, eta bera atxilotzearen arrazoia izan daiteke; baina, era berean susmo bat dago, eta ama eta aita ere atxilotzen dituzte. Kartzelan sartzen dituzte, eta orduan, semearen zigorra besteena baino handiagoa da, eta momentu batean gurasoek pentsatzen dute ez dutela berri ikusiko eta mezu bat bidaltzen dute, zinta bat. Eta zintak adierazten du heroi anonimo horiek kartzelan amaitzen dutela stalinismoaren gerizpean. Txekiarrentzat zinta hori oso berezia da.

Elementu guzti horiek ordenatzea izan da lanik zailena? Zelakoa izan da prozesua?

Hasierako gidoiak dokumentalean dau den elementu guztiak batzen zituen, baina ordena ez zen, inondik inora ere, gaur egungoa; jauzi gehiago ematen zituen,

“ ”

Gernikan bizitzeak eta bertakoa izateak badarama motxila hori, uste dut gernikar guztiok hurbil sentitzen dugula Gernikako bonbardaketa

lizentzia artistiko handiagoak hartzen zitu en animazioaren aldetik-eta. Baina narratibo bihurtzeko erabakia hartu dugu, bestela ez ginen gai dena ulerterraz bihurtzeko. Sekulako lana izan da, 11 hilabete pasatu ditugu edizioan, eta 11 bertsio izan ditugu, kasualitatez. Koprodukzioa izan da, gure lantaldea ez gara bakarrik hemengoa, Txekiar Errepublikako kideak ere izan dira lantaldean, eta kanpo begirada hori oso garrantzitsua izan da, dokumentala ulergarri egin behar duzulako euskal herritar batentzat, baina baita txekiar batentzat ere. Uste dut pelikularen muntaketan etengabe bi begirada horiek

“ ”

Nire izenean agertzen da dokumentala, eta bai, niri tokatu zait koordinatzea, baina talde lana dago honen atzean

“ ”

Kanpo begirada oso garrantzitsua izan da, dokumentala ulergarri egin behar duzulako euskal herritar batentzat, baita txekiar batentzat ere

izatea oso garrantzitsua izan dela prozesurako, dokumentala ulergarri egiteko, jakiteko non dauden jauzi emozionalak, non sortzen dugun tentsioa... oso prozesu aberatsa izan da.

Orain ikusten dut nire izenean agertzen dela dokumentala, eta bai, niri tokatu zait apur bat koordinatzea kontua, baina talde lana dago honen atzean, talde lana da eta funtzionatu du, nire iritziz, begi asko egon direlako muntaketan.

Elkarrizketa eta elkarrizketa artean, ilustrazioek ere izan dute tokia:

Anjel Lekuonaren istorioa Kote Camachoren ilustrazioek jantzi dute.

Anjelen irudirik ez dugunez, horrela baino ezin genuen irudikatu. Hasieran, beldurra ematen zidan istorioko irudi errealak animazioarekin ondo uztartze-ko gai ez izateak; dokumental askotan ikusi izan ditut horrelako kasuak, eta askotan iruditu izan zait ez daudela ondo ezkontuta. Kasu honetan, uste dut lortu dugula ondo ezkontzea.

Hasieran gura genuen animazioak egin errautsek sortzen duten zikin horretatik, deskonposatzen diren irudiak nahi genituen, eta estilo horretako norbaiten bila hasi ginen. Txekiar Errepublikan hasi ginen animatzaile bila, baina

Kote ere bagenuen buruan. Bere aukera ederra zen, estilo hori erabat lantzen du bere zenbait lanetan, eta bere aukera hori hartu genuen. Kotek bere erreferentziak ditu, baina nik Jose Maria Urzelaireren estiloa aipatu nion, Busturiko artistarena. Berak puntu surrealista oniriko bat du atzealdeetan. Hasieran lizentzia artistiko gehiago izango genuela uste genuen, bai egitura bai animazio aldetik. Baina gero narratibo bihurtu genuen, kolorea eman genion narrazioari. Eta horrela, bi estilo nahastu zituen Kote: kolore ilunagoak eta sotilagoak Gestapo eta naziak dira, baina Gernika eta bere ingurua Urzelaireren koloreekin daude.

Zu zeu gernikarra zara. Zelan eragin dizu horrek dokumentala egiterakoan?

Niretzat ez da urrun dagoen gai bat: me-

moriari lotutako beste lan batzuk eginak ditut, eta Gernikako lobak elkarte memorialistako parte ere banaiz. Gernikan bizitzeak eta bertakoa izateak badarama motxila hori, uste dut gernikar guztiok hurbil sentitzen dugula Gernikako bonbardaketa, Gernikak duen sinbologia eta esangura; eta beti pentsatu izan dut memoriak izan behar duela erreminta bat era honetako gauzak saihesteko, gaur egun Gazan pasatzen ari dena adibidez. Memoria erabili behar dugu pertsona moduan aberasteko, kritikoagoak eta sentsibleagoak izateko, gerrak eta indarkeriak sortzen duten saminarekin enpatia izateko gaitasuna izateko. Dokumentalean nahi nuen Gernika markatu, Anjelen ihesa bonbardaketaren ostean hasten baita, eta Gernika badelako elementu unibertsal bat, bere esangura gure mugetatik harago doana. ●

MAGIA BADA

TOPATU NAHI DUENARENTZAT

elkar

www.elkarargitaletxea.eus

Itzalen Dama eta Patxi Bakallu

Urtzi Leonet / Iñaki G. Holgado

MARTIN MARTINA

Amancay Gaztañaga

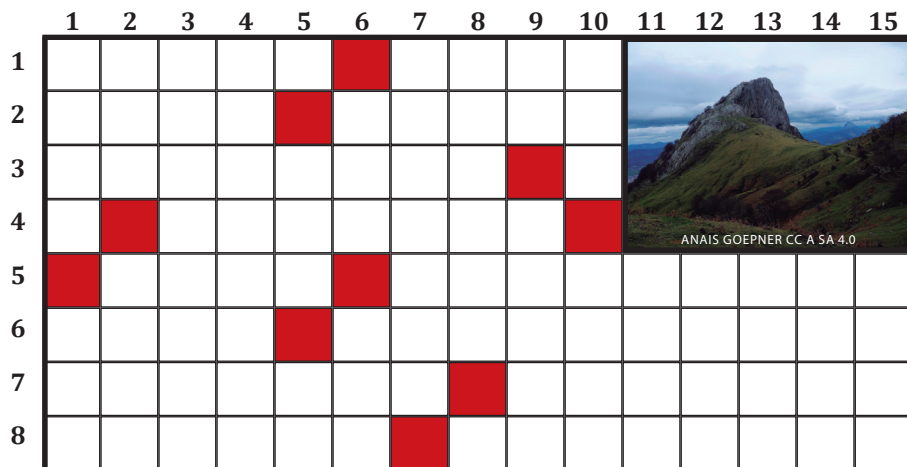
Harry Potter

J.K. Rowling

Gurutzegrama

EZKER-ESKUIN:

1. Askotan errepikatzen den esaldia. | Loaldi (Bizkaian). **2.** Eskuaren barneko alde. | Askotariko gauzak saltzen diren denda. **3.** Jokamoldea, jarrera. **4.** Argazkiko mendia. **5.** Dolu. | Bizkaiko udalerria. **6.** Arnasbeheran biriketarik botatzen den aire. | Film baten zatien segida, film iragartzeko erabiltzen dena (pl). **7.** Abereei eragiteko makila luzea. | Baliagarri gertatu. **8.** Elkarren kontra bultzaka. | Berantiar.

GOITIK BEHERA:

1. Haitzei atxikirik bizi den molusku. | Hasi aditzaren erroa. **2.** Aleak haustu. | Dolare. **3.** Itsasoan barneratzen den lur zati. **4.** Oinutsik. **5.** Atzizkia. | Seigarren musika nota. **6.** ... Asurmendi, aurten 'Astearte' diskoa kaleratu duen Aramaioko artista. | Zaletasun atzizkia. **7.** Zezen plaza inguratzen duen zurezko hesia. **8.** Berezko argia duen argizagia. **9.** Aipaturiko artikulua (laburdura). | Nafarroako udalerria, Aezkoan. **10.** Arras, zeharo. | Landare lekadun. **11.** Areto. **12.** Orban. **13.** Asiako estatua. **14.** Zati, puska. **15.** Zeinu.

Sudokua

ERRAZA

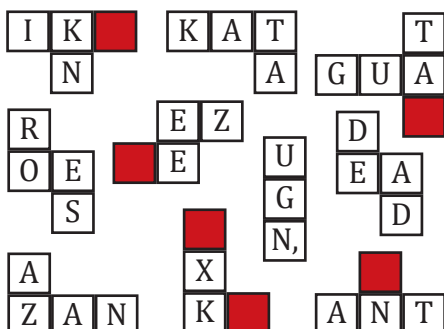
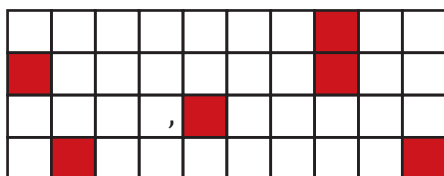
6	2					4	1	
3	4				1	7		6
	7		6		3	8	2	5
5		3	1	2		6	7	
	1		8			5	3	2
	6	2			5	9		
8							5	
	3	7	9	5	2		6	8
			7	1	8		4	9

ZAILA

4			6		9			
7	2							5
	3			2	8		9	
	7	2	4	9	3			
		8			1		2	4
			8					
2			1				3	8
	6						1	
		3						

Esaera zaharra

KOKA EZAZU PUZZLEAREN PIEZA BAKOITZA
BERE TOKIAN ETA ESAERA ZAHAR BAT
AGERTUKO ZAIZU.

Anagramak

HITZ BAKOITZAK AURREKOAK DITUEN
HIZKI BERA DITU, BAT IZAN EZIK, BAINA
BESTELAKO HURRENKERAN.

Gorazarrea egin	GURTU
Herren	
Urruti, asago	
Urtsu	
Kolore	
Gai koipetsu	
Mantendu, eutsi	
Bueltan, inguruan	
Baratze landarea	
Gipuzkoako herria	
Hark	
Irri	
Temperatura altua	BEROA

EBAZPENAK

DANTZAN
ETXEAN, SAGUAK
KATURIK EZ DAGOEN
ATSOZITZA

BEROA
BARRE
BERAK
EIBAR
ARBIA
BIRAN
IRAU
GURIN
URDIN
URRIN
URGUN
GURTU
ANAGRAMAK

9	1	3	2	2	8	5	6	4	7
8	6	4	9	3	7	5	1	2	
2	5	7	1	4	6	9	3	8	
1	4	6	8	7	2	3	5	9	
3	9	8	5	1	7	2	4		
5	7	2	4	9	3	1	8	6	
6	3	5	7	2	8	4	9	1	
4	8	1	6	5	9	2	7	3	

ZAILA

2	5	6	7	1	8	3	4	9	
4	3	7	9	5	2	1	6	8	
8	9	1	3	6	4	2	5	7	
7	6	2	4	3	5	9	8	1	
9	1	4	8	7	6	5	3	2	
5	8	3	1	2	9	6	7	4	
1	7	9	6	4	3	8	2	5	
3	4	5	2	8	1	7	9	6	
6	2	8	5	9	7	4	1	3	

ERRAZA

GELA, 12. ORIN, 13. IRAK, 14. TATO, 15. IKUR.
BARREIRA, 8. IZARRA, 9. AA, ARIBE, 10. ORO, ILAR, 11.
LUMUTUR, 4. ORTUTSIK, 5. AGO, LA, 6. BEA, TUN, 7.
GOITIK BEHERA: 1. LAPA, HAS, 2. EHO, LAKO, 3.
BERANKOR.
HATS, TRAILERRAK, 7. AKULUA, BALIATU, 8. SORKAN,
3. PORTAERA, 4. MUGARRA, 5. LUTO, ERRIGOITI, 6.
ESKER-ESKIN: 1. LETOA, BIAO, 2. AHUR, BAZAR,

Match

  GORKA INTXAUSTI ARANGUREN

PUTAS AMAK + GORI GORI

NON: Zuiako Gaztetxean.

NOIZ: Azaroaren 23an.

Esnatu eta etxean txitxirio eta salda usaina dago jada, sua piztuta barruan eta hotz kanpoan. Goizeko bederatziak dira. Igande arrunta balitz, goiz genbiltzake oraindik. Hamarretan gaztetxean dugu *kedada* ordea, eta bateko eta besteko, esan dezagun kortesiazko bost minutuak etxetik gaztetxerako bideari oparitu beharko dizkiogula.

Gori Gori eta Putas Amak taldeak Zuiako Gaztetxean arituko dira gaur, Hil da Laboak noizean behin antolatzen dituen domeka eguerdiko formatu berezian. Ezohiko ordutegi horrek, noski, ohikoetan egon ezin izaten den jendea erakartzen du, eta bestelako giroa sortzen. In-kognita da, beraz, gaur hemen zer gerta daitekeen. Hamabietatik aurrera iritsi da jendea eta salda, txorizo, tortilla eta gilda artean pasa du kontzertuak hasi artekoa, mezetatik bueltan herriko txokoan nola.

Unea iritsi denean, Egiako hiru nobiak igo dira aldarera. Kantu bat behar izan dute beloa burutik kentzeko. *Cuidado*,

peligro. Jarrera punki eta probokatzailea hasieratik. Nork esango luke proiektu hau haur-parke baten bueltan jaio zela? Nork pentsa lezake beste nonbait jaio zitekeenik? Bizitzako fase horrek dakarren pisa, *ama* eta beste ezer ez izatearen zama, *noren* eta ez *nor* izatearena, hori guztia, oholtzara. Bestelako amatasun baten apologia dute entzuleek begi-belarrien gozagarri. Izan adinagatik, izan bizi-hautuengatik, begira daudenetako askok partekatzen dituzte egunerokotasunean gai eta kezka horiek. Gutxitan dute hartzen, ordea, halako lekuetan erdigunea. Bada, ospatzeko, barre egiteko, oihukatze eta lasai haserretzeko kontzertu bat izan dute gaur. Hausnartzeko, besteok. Norenztat antolatzen ditugu kontzertuak?

Lehena bukatu denean elkarriketa interesgarriak sortu dira galdera horren harira. Hori eta harridura izan dira nagusi, nahiko ezohiko kontzertua iruditutakoa batzuei. Gustukoa, halere. Prestatu bigarrenenerako.

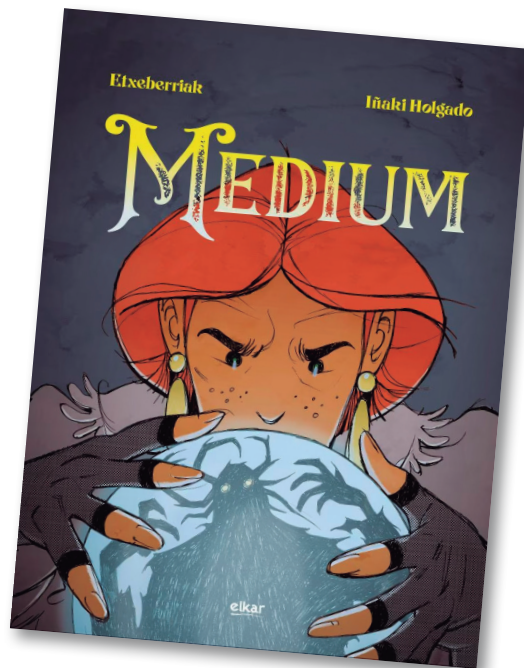
Ainara eta bere soineko gorria, Ander eta txanoa eta Manu oholtzaratu eta ezer esan gabe hasi dira. Hauen letrak ere probokatzaileak eta bizarro samarrak dira eta iruditeria ere asko zaintzen dute. Denetara egokitzen direnaren zailtzarik ez dut, batere, baina esango nuke aurreko egunean Oreretan Lin Ton Taun taldea ikustera joandakoekin baino konexio hobea sortu dela hasieratik. Eta hori, ez nintzela egon. Egia da beraiek ere ez dutela oso erraz jartzen. *My grandma is a horse*. Temazo, baina... Gauzak are gehiago *bizarrotzeko*, azkenaldian entzuleen eta taldearen arteko harremana garatzen ari dira saiatzen, kontzertuak parte hartzeko espazio bihurtu nahian. Ez da, berez, ezer berria: hainbatetan ikusi ditugu abeslariak jende masak banatu eta pogo beldurgarri edo dibertigarriak sustatzen, esaterako. Hauenean ikusleak landare bihurtu dira, jendea suge eta igande goiza, gau.

Zeinen zoologiko ederra gurea. ●

LIBURUA

Misterioa argitzen

EUSKADI.EUS

MEDIUM

XABIER ETA MARTIN
ETXEBERRIA

Ilustrazioak
IÑAKI HIDALGO

ELKAR, 2025

XABIER ETXANIZ ERLE

Aspaldi honetan komikiak gero eta presentzia handiagoa du euskarazko gazte eta heldu literaturan; horretan aipagarria da komikietan espezializatu diren argitaletxeen lana (Harriet, Astiberri, Xabiroi) baina baita bestelakoena ere. Elkar, Erein edo Denonartean, esaterako. Eta bide horretan kalitatezko obrak aurki ditzakegu, esku artean dugun hau, adibidez.

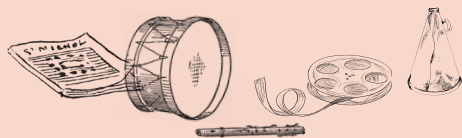
1803an Bilbon kokaturiko istorioa dugu *Medium*, eta izenburuak adierazten duen bezala medium gisa aritzen den neska baten istorioa dugu. Sara Hazparne gaztea bakarrik bizi da etxean; ama hil zen eta aita bidaietan dabil. Sara, aldiz, medium lanetan aritzen da kaleko haur

batzuek emandako informazioa baliatuz. Sara gezurretan aritzen da, baina egun batean amaren izpiritua agertu eta saioan dagoen emakumearen heriotza iragartzen du. Emakumea larri daramate, bihotzekoak jota, ospitalera; baina bizi-rik ateratzen da harik eta handik gutxira bere etxean hilda agertu arte. Poliziak Sararen susmoa du eta neska gazteak, kaleko neskak baten laguntzarekin, hildako emakumearen misterioa argitu beharko du.

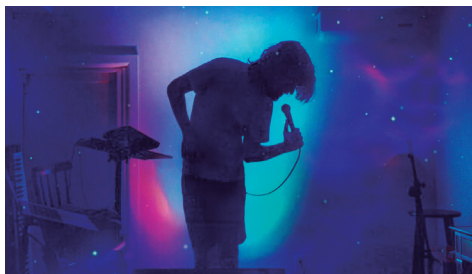
Etxeberrria anaiek eta Hildagok liburu entretenigarria eskaini digute, arin irakurtzen dena eta XIX. mende hasierako Bilbo eta industrializazioa ulertzeko lagungarria izan daitekeena; baina, batez ere, istorio

poliziako bat bestelako kontuez hitz egiteko edo erakusteko parada ematen diguna. Esplotazioa, pobrezia, jauntxoaren boterea, kaleko umeak edo espiritismoa.

Hildagok oraingo irakurleari ezagunak zaizkion Bilboko hainbat toki sartu ditu istorioan, baina, ukitu errealista horiek izanda, fikzioa da nagusi nahiz eta barkatzeko modukoak diren Dolores Ibarruri-ri egiten zaion keinua (1895ean jaio zen baitzen) edo Bilbo aspiko urrearen aipamena. Baina, berriro diot, horiek ez dute inolako eraginik komikiaren istorioan. Liburuak benetan harrapatzen zaitu eta umore, kritika, salaketa eta abentura uztartuta, irakurgai benetan gomendagarria eskaintzen du. ●

IKUS-ENTZUNEZKOAK

FILMAFFINITY

"Mundu osoa, zure hatz puntetan; ozeanoa, atean"

'INSIDE'
(BARRUAN)

BO BURNHAM

2021

ZER: Filma

HERRIALDEA: AEBak

IRAUPENA: 87 minutu

NON IKUSI: Netflix

ENEKO ATXA LANDA

Pandemia garaian etxean sartuta egon ostean, telesail baten iragarria ikusi nuen telebistan: medikuen telesail bat-edo zen, pandemian, musukoen atzean garatzen zen maitasun istorio bat, edo horrelako zoezer. Erabaki nuen ez nuela pandemia garaian kokatzen zen telesail edo filmik ikusiko inoiz. Baina, hilabete batzuk geroago, youtuber baten gomendioari jarraituz, Bo Burnham umoregilearen *Inside* filma ikusi nuen, eta eskerrak ez nion kasurik egin iragarkiari lehenago eragin zidan ezinikusiari.

Bo Burnham umoregile estatubatuarra da, 1990ean jaioa, Interneten gorakada betean famatu egin zena YouTube-n egiten zituen umorezko abestiengatik. Geroago, oholta gaian monologoak egiten ere hasi zen, saio bereziak Netflixen, eta, azkenean, *Inside* filmatu zuen. Lan hau komedia musikala da, batzuetan barre-

garria, besteetan oso tragikoa; pandemia garaiko itxialdian bere lorategiko etxetxoan grabatua.

Hasieran, komediak –eta, ondorioz, bere ogibideak eta existitzeko arrazoiak– halako momentu tragikoan duen lekua bilatzea da lanaren helburua. Horrek eta bere bizitzako beste alderdi batzuek krisi existentzial oso serioan itotzen dute Burnham, hala nola, pasa berri duen egoera emozional zailak, 30 urte betetzeak eta, noski, itxialdiak berak. Hortik abiatuta, *Inside* da, zehatz-mehatz, munduaren egoerari buruzko delirioz beteriko hausnarketa desordenatua. Gizartearen eboluzioaren gaian mintzatzen da, eta erakusten digu Internetek eta sare sozialek komunikatzeko eta bizitza ulertzeko modua aldatu digutela.

Abestiek gidatzen dute filma: gehienak umorez beteak, *White woman's Instagram* (Emakume zuri baten Instagrama), esa-

terako; eta besteak solemneagoak, *That funny feeling* (Sentimendu dibertigarri hori), adibidez; ia denak, kantatzarrak, urteetan zehar buruan geratu zaizkidanak. Letrak ulertzea oso garrantzitsua da pelikulaz gozatzeko, eta esan beharra dago erreferentzia asko Interneti, sare sozialei eta Ameriketako Estatu Batuetako gizarteari eta politikari lotuak daudela: Interneten denbora –akaso, gehiegixko– pasatzen dugunok ulertuko ditugu gehienak.

Pelikulak badiu gorabeherak, baina, gaur, bere bertuteen inguruan hitz egiteko asmoa besterik ez dut izan. Lehenengoz ikusi nuenetik ia bost urte pasatu dira, baina, gaur, berriro ikusi dudanean, gogoratu naiz nire pelikula gustukoenetakoa dela. Barre egin dut, ez lehenengo aldian bezainbeste; eta hunkitu egin naiz, lehenengo aldian baino gehiago. ●

Amodioa Durangon

 GORKA BEREZIARTUA MITXELENA

Pol·len argitaletxe katalanaren Durangoko Azoko standeko liburuak in-terres bitxiarekin aztertzen ari zirenean gurutzatu ziren haien begiradak. “Hau Bartzelonara ihes egitea bezala da, ezta? Rollo supereuskaldun honen erdian katalan batzuk”, ausartu zen esaten bata, lotsa ezkutatu ezinda, zeren, dudarik gabe, komentarioa inozo samarra baitzen; eta, agian, *match* egiteko gogo desesperatua adierazten zuen, gainera.

Besteak, ordea, jarraitu egin zion, Sarrionandiaren, Meabe-
ren, Antzaren, Jimenezen... ka-
talanera itzulitako liburuak seinalatuta:
“Ez al da alderantziz? Bartzelonaren er-
dian euskal oasi bat, orain honaino tele-
transportatua?”.

Batak barre urduria egin zuen espero ez zuen erantzun horrekin, eta besteak esan zion Artekalen aurrera segituko zuela, ea bazetorren, *Neskato onak* ize-
neko komiki bati buruz oso ondo hitz egin ziotela. Batak jarraitu zion, noski, bestearen belarritako urrekarak eta bota berriak bistatik galdu gabe. Hura zerbaiten hasiera izan zitekeen.

Bueltak eta bueltak eman zituzten, une batean, hainbeste portada kolo-
retsurekin pixka bat hordituta, batari gogoeta astunak jo zion arte: “Ez al da pixka bat tristea liburu hauetako gehie-
nen patua? Zenbat itzuliko diren etorri bezala, inork begiratu ere egin gabe; zenbatak bukatuko duten biltegietan edo egileen etxeetako trasteleketan hautsa hartzen. Ez da bidezkoa”.

Besteak pentsatu zuen bata pertso-
na sentibera zela dudarik gabe, jen-
detza haren erdian, kontsumoaren feriaren muinean, arretarik jasotzen

ez zutenengatik kezkatzen. Eta gogoia izan zuen bata bere besoetan biltzeko, baina horretarako intimitate pixka bat behar zuen. Eroskiren standera joatea proposatu zion: “Han ezinezkoa da inor ibiltzea eta lasai hitz egin ahalko dugu”.

Batari gustatu zitzaion besteak nola entzun zion. Besteari gustatu zitzaion batak nola besarkatu zuen, berak ere euskal kulturaren egoeratik asko su-
fritzen zuela aitortu zionean. Kariñotik igurtzira pasa ziren berehala; igurtzitik Landakopeko parkineko komunetara. Han egin zituzten gauzak nekez iraku-
rriko dituzu euskal liburuetan.

Elkarren zukuetatik ase arte edanda itzuli zirenean, giroa zeharo aldatuta aurkitu zuten ordea. Jendea azokatik ateratzeko prestatzen ari zen, mani-
festazioa omen zegoen deituta. “Joango gara?”, galdetu zuen batak. “Bai noski”, erantzun zuen besteak. Baina orduan konturatu ziren manifestazio desber-
dinei buruz ari zirela, batak EHEK dei-
tutakora joan nahi baitzuen; besteak EHKsrenera.

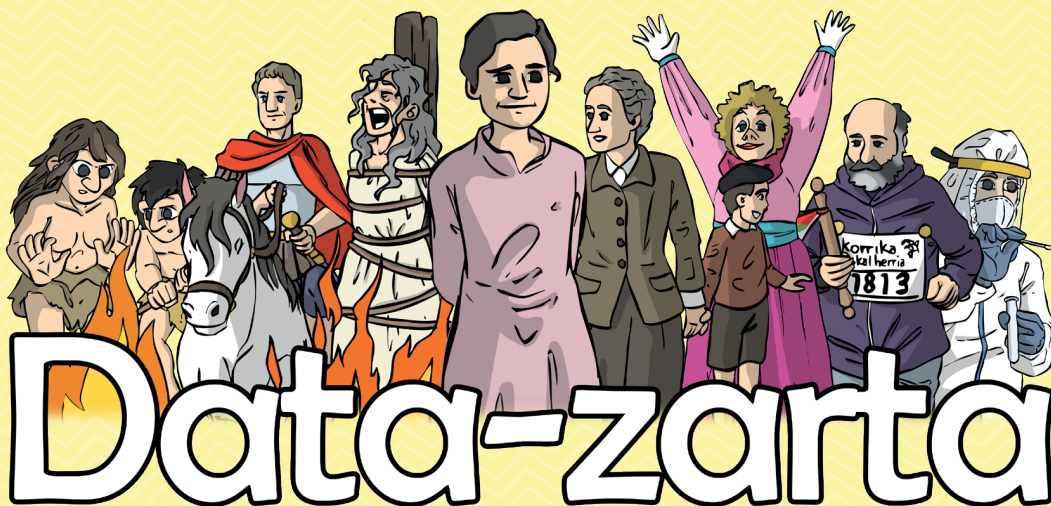
Dezepzio sakonak pitzatu zituen elkarri zuzendu zizkieten be-
giradak. Eternala irudi-
tu zitzairen isiltasunaren ondoren hasi zen hiz-
ketan bata: “Baina or-
duan zu... txillardegitar erreformista bat zara?”. Besteak, halako laidoa jasan ezinda, gogorretik erantzun zion: “Arestiar espainolista bat izatea baino hobea da, inola-
ko dudarik gabe”.

Bukatua zen hun-
taz eta hartaz ari zi-
tezkeen garaia, elkarri

euskal harriak jaurtitzen hasi ziren; eta diskoak, diskoak ere bai: “Tori hau, ea zerbait ikasten duzun”, esan zuen batak builaka, besteari J Martinaren *Negu Gorri* ninja izar bat bezala botatzen zion bitar-
tean. Besteak, zaurituko zuen biniloari iskin eginda, Zetaken singleen tiro-sorta batekin erantzun zion, burutik egindako norbaitek bezala “ZEIN EDERRA IZANGO DEN” oihukatzen zuen bitartean.

Landakoko segurategi plakatu zituz-
tenean bakarrik konturatu ziren: ez zituzten elkarren Instagrameko kon-
tuak partekatuta. Ezin izango zuen batak bestea etiketatu biharamunean, desor-
dena publikoak leporatuta aske utziko zituztenean, Arantxa Urretabizkairen ondoan egin zuten argazki hartan. Ba-
tak edo besteak profilean finkatutako *story* kriptiko batean entzuten da, or-
duz geroztik, egun hark utzitako zauri sakonari hitzak jartzen dizkion kanta:
“No llores, mi querida / Dios nos vigila / Soon the horse will take us to Durango / Agárrame, mi vida / Soon the desert will be gone / Soon you will be dancing the fandango”. ●

25€

Data-zarta

Euskal Herriko historiaren denbora-lerroa

Euskal Herriko historia ezagutu nahi?

Kartaz karta irudikatu ditugun gertakari, pertsonaia eta objektuak noizkoak diren asmatzen joan beharko duzu, Euskal Herriko historiaren denbora-lerro ederra osatzeko... ondokoak baino lehenago.

Eta kontuz, mahai gainean zenbat eta karta/gertakari gehiago egon, zailagoa izango duzu kokaleku egokia asmatzea!

Ausartu historian murgiltzera!

+100
karta

9
jolas
proposamen

Bideo-tutorialak

Gertakarietan
sakontzeko
64 orriko
liburuxka

Buruari eragin
galdera sorta

+10
urte

Ilustrazioak: Eñaut Aiertzagüena Bravo

Edukiak: Josu Narbarte Hernandez

Jolasaren eduki pedagogikoa: Amaia Egidazu Arrube eta Iñaki Sanz-Azkue

EUSKO LABELA DUEN ABELGORRIA

TREBETASUNA ETA PROFESIONALITASUNA

**BASQUE
LABEL
HARATEGIAK**

— %100 GURE —
BASERRITARREKIN

EUSKO LABEL PRODUKTUETAN
ESPEZIALIZATUTAKO TOKIA
ESTABLECIMIENTO ESPECIALIZADO
EN PRODUCTOS CON EUSKO LABEL

ZURE BASQUE LABEL HARATEGIA